

Elintarvikeketjun kauppatapalautakunnan suositukset

KESKUS-
KAUPPAKAMARI

SISÄLTÖ

ESIPUHE.....	3
SUOSITUS SOPIMUSSAKON KÄYTTÄMISESTÄ ELINTARVIKKEKETJUN SOPIMUKSISSA	5
SUOSITUS PITKÄKESTOISTEN SOPIMUSTEN PÄÄTTÄMISEHDOISTA JA NIIDEN KOHTUULLISUUDESTA	9
SUOSITUS LIHATOIMIALALLE: LIHANTUOTTAJASOPIMUKSEN YKSIPUOLINEN MUUTTAMINEN	12
SUOSITUS: SÄHKÖINEN HUUTOKAUPPA	18
SUOSITUS: HINNANTARKISTUSEHDON KÄYTTÄMINEN	23
SUOSITUS: SUULLISEN SOPIMUKSEN MUUTTAMINEN	29
SUOSITUS: HEIKOMMAN SOPIJAOSAPUOLEN SUOJA.....	33
SUOSITUS: ELINTARVIKKEEN RAAKA-AINEEN ALKUPERÄN MERKITSEMINEN.....	40
KANNANOTTO VALIKOIMAJAKSOISTA.....	45
SUOSITUS: KIRJALLISET SOPIMUKSET JA SOPIMUSTEN YKSIPUOLINEN MUUTTAMINEN.....	49
SUOSITUS: SÄILYVYYSAIKAA KOSKEVA SOPIMUSEHTO PÄIVITTÄISTAVARAKAUPAN SOPIMUKSISSA.....	54

ESIPUHE

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta perustettiin vuonna 2014. Elintarvikeketjun toimialajärjestöt Elintarviketeollisuusliitto ry, Päivittäistavarakauppa ry sekä Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry tekivät sopimuksen Keskuskauppakamarin kanssa siitä, että lautakunta toimii Keskuskauppakamarin yhteydessä.

Euroopan unionin komissio ja elintarvikeketjun EU-tason järjestöt olivat vuonna 2011 sopineet hyvän kauppatavan periaatteista eurooppalaisen elintarvikeketjun toiminnan parantamiseksi. Periaatteet oli laadittu turvaamaan elintarvikeketjun kilpailukykyä, luottamusta ketjussa ja sen jatkuvuutta. Alan itsesääntelytoimilimenä elintarvikeketjun kauppatalautakunnan tehtäväksi tuli edistää hyvän kauppatavan periaatteiden noudattamista Suomessa. Lautakunnan säännöissä todettiin, että lautakunta edistää hyvän kauppatavan periaatteiden käyttöä ja voi antaa niitä koskevia yleisiä suosituksia kansallisella tasolla. Hyvistä pyrkimyksistä huolimatta lautakunnalta ei ensimmäisinä vuosinaan pyydetty lausuntoja eikä se antanut suosituksia.

Vuonna 2017 lautakunnan sääntöjä muutettiin. Elintarvikeketjun itsesääntely aktivoitui lautakunnan uuden puheenjohtajan, professori Kari Hopun, johdolla vuosina 2017–2020. Tunteakseen koko arvoketjun sopimusehdot lautakunta muun ohella pyysi alan toimijoiden sopimusehtoja tutustuttavakseen. Lisäksi lautakunta järjesti keskustelutilaisuuksia, seminaareja ja kuulemistilaisuuksia, joissa kuultiin tasapuolisesti ketjun eri toimijoita. Puheenjohtaja Hoppu otti kantaa kirjoituksillaan, miten hyvää kauppatapaa arvioidaan elintarvikeketjussa. Lautakunnan aktiivinen toiminta jatkui niin ikään seuraavan puheenjohtajan, professori Veikko Vahteran, johdolla vuosina 2021–2024. Lautakunnan jäsenenä oli toimialajärjestöjen nimittämiä kokeneita elintarvikeketjun osajia sekä erityisesti juridiikan ammattilaisia, kuten oikeustieteen professoreita ja tohtoreita. Lautakunnan sihteerinä toimi vuodesta 2015 alkaen markkinaoikeudellisten kysymysten asiantuntija OTL Paula Paloranta.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta antoi vuosina 2017–2024 kaikkiaan yksitoista julkista suositusta ja neljä luottamuksellista lausuntoa. Lausunnoissa otettiin kantaa siihen, onko tietyn elintarvikeketjun toimijan menettelyä pidettävä hyvän kauppatavan vastaisena menettelynä. Näiden lisäksi lautakunta antoi

elintarvikemarkkinavaltuutetulle kolme elintarvikemarkkinalain (1121/2018) 5.2 §:n mukaista lausuntoa.

Lautakunnan toiminnan pääpaino vuosina 2017–2024 oli sen antamissa suosituksissa. Toiminta oli tulevaisuuteen suuntautuvaa. Lautakunta kartoitti aktiivisesti ja itsenäisesti, millaisia elintarvikeketjun toimintaan vaikuttavia olennaisia ja akuutteja ongelmia toimialalla ilmeni. Toiminnalle ominaista oli asioiden luottamuksellinen ja joutuisa käsittely.

Suosituksillaan lautakunta ohjasi alan toimijoita omaksumaan hyvän kauppatavan mukaisia käytäntöjä. Osaltaan suositukset täsmensivät ja selkeyttivät menettelytapoja elintarvikeketjussa. Suosituksissa ei arvioitu yksittäistapauksia, vaan otettiin kantaa tiettyyn menettelyyn yleisellä tasolla. Suosituksissa eniten esille nousivat sopimusoikeudelliset näkökohdat, kuten heikomman sopijaosapuolen suoja, sopimuksen yksipuolinen muuttaminen ja lojaliteettivelvoite.

Lautakunnan perustaneet toimialajärjestöt tekivät vuonna 2024 päätöksen elintarvikeketjun kauppatapalautakunnan toiminnan päättämisestä vuoden 2024 lopussa. Järjestöt katsoivat lautakunnan toiminnan olevan päällekkäistä elintarvikemarkkinavaltuutetun viranomaistoiminnan kanssa.

Käsillä olevassa koosteessa julkaistaan kaikki elintarvikeketjun kauppatapalautakunnan antamat suositukset sellaisenaan. Lautakunta uskoo, että niistä on hyötyä elintarvikeketjun toimijoille myös tulevaisuudessa niiden edistäessä toimivaa ja luottamuksellista sopimustoimintaa elintarvikeketjun eri osissa.

Helsingissä 12.12.2024

Kari Hoppu
Veikko Vahtera
Paula Paloranta

SUOSITUS SOPIMUSSAKON KÄYTTÄMISESTÄ ELINTARVIKEKETJUN SOPIMUKSISSA

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittaa elintarvikeketjun toimijoille, että sopimussakkomääräys voidaan sitoa vain sopimusrikkomukseen.

Sopimussakkoehdotta käytettäessä elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittaa sopimaan myös siitä, onko sopimussakko ainoa seuraamus sopimusrikkomuksesta vai voiko sen lisäksi tulla muita seuraamuksia, kuten sopimuksen purkaminen tai vahingonkorvaus.

Lisäksi elintarvikeketjun kauppatalautakunta korostaa, että sopimuksen yksipuolisesti laatineen vahvemman sopijaosapuolen on otettava huomioon sopimussakkoehdonkin osalta heikomman sopijaosapuolen asema.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta on selvittänyt lihantuottajien ja lihateollisuuden välisiä sopimusasioita ja -ehtoja vuonna 2023. Lisäksi lautakunta on keväällä 2024 selvittänyt myös muiden kuin lihantuotantosektorin sopimusehtoja. Yhteensä viisitoista elintarviketeollisuusalan toimijaa on toimittanut lautakunnalle sopimusehtonsa.

Sopimussakkolauseke on yleisesti käytetty vakiosopimusehto tai muu yksipuolisesti laadittu sopimusehto elintarvikeketjun sopimuksissa. Monesti määräys vaiuttaa sopimusosapuolten sopimustasapainoon ja useasti sopimussakkolauseke saattaa kohdistua ainoastaan sopimussuhteen heikompaan osapuoleen, kuten tuottajaan. Edellä mainituista syistä lautakunta on päättänyt antaa suosituksen elintarvikeketjun sopimuksissa käytettävistä sopimussakkoehdoista.¹

SOPIMUSSAKOSTA

Sopimussakko on velkojan kannalta käyttökelpoinen tehoste, koska se tarjoaa sopimusrikkomustapauksessa ennalta määrätyn korvauksen ilman, että velkojan tarvitsee esittää näyttöä aiheutuneesta vahingosta ja sen määrästä.² Sopimussakon määrä on maksettava, vaikka vahingonkärsineen vahingon määrä olisi sovittua sopimussakkomäärää pienempi. Sopimussakko muodostaa yleensä

---

1 Lautakunnan jäsen Ilkka Mäkelä ei ole osallistunut kananmuna-alan sopimusehtojen selvittämiseen.

2 Hemmo, Mika: Sopimusoikeus III, Talentum 2005, s. 233.

vahingonkorvauksen vähimmäismäärän, mutta ei enimmäismäärää, jollei siitä ole erikseen sovittu.³

Sopimussakkolauseke turvaa molempia sopijaosapuolia, jos se kohdistuu kumpaankin sopijaosapuoleen. Sopimussakkolauseke voi sopimuksessa koskea vain toista sopijaosapuolta. Sopimussakkolauseke lisää sopijaosapuolten ennakoitavuutta sopimusrikkomuksen seuraamuksista. Sopijaosapuoli voi vaatia sopimustarikkoneelta sopijaosapuolelta vahingonkorvausta vain sopimussakon ylittäviltä osin.

Sopimusrikkomus, jonka perusteella sopimussakko voi tulla maksettavaksi, on esimerkiksi viivästynyt tavarantoimitus taikka kilpailukiello- tai salassapitoehdon rikkominen. Jos sopijaosapuoli sen sijaan on menetellyt sopimuksen mukaisesti, kuten toimittanut virheettömän tuotteen, sopimussakkoa ei voida määrätä maksettavaksi. Sopimussakkoksi ei tule nimittää sellaista sopimusehtoa, joka liittyy muuhun kuin sopimusrikkomukseen.

Sopimussakon määrä voidaan sopimuksessa määritellä eri tavoin. Se voi olla kiinteä eli tietty euromääräinen summa. Vaihtoehtoisesti sopimussakko voi olla muuttuvamääräinen. Tällöin se voidaan sitoa prosentuaalisesti esimerkiksi viollisten tuotteiden arvoon tai koko sopimuksen arvoon.

Sopimussakon asianmukaisuutta arvioidaan tapauskohtaisesti sen perusteella, millaisesta sopimusrikkomuksesta on kysymys. Tärkeän sopimusrikkomuksen yhteydessä määrältään suurikin sopimussakko on hyväksyttävä. Toisaalta sopimussakkolauseke ei saa johtaa siihen, että sopimussakko tulee maksettavaksi esimerkiksi tuotteen hyvin vähäisestä virheellisyydestä.

Kuten edellä on todettu, sopimussakko on vahingon määrästä riippumaton. On kuitenkin otettava huomioon, että sopimussakkolauseketkin voidaan kohtuullistaa, sillä sovitusta seuraamuksesta ei saa tulla liian ankara.⁴ Sopimussakon kohtuuttomuuden arviointi on tapauskohtaista, jossa suoritetaan esillä olevan tilanteen kokonaisarviointi. Siinä otetaan huomioon muun ohella sopimustyyppi ja vahinkotilanne. Lisäksi sopijaosapuolen asemalla on merkitystä: huomioon voidaan ottaa, että tuottaja on usein sopimussuhteen heikompi osapuoli, koska

---

3 Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa: Sopimusoikeuden perusteet. Alma Insights 2018, s. 294.

4 Wilhelmsson, Thomas: Suomen kuluttajansuojajärjestelmä, Lakimiesliiton kustannus 1991, s. 188.

sen toimeentulo voi olla riippuvainen sopimussuhteesta elintarviketeollisuusyritykseen tai kauppaan. Kohtuullistaminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun sakko on huomattavan suuri ja selvässä epäsuhteessa aiheutuneeseen vahinkoon nähden, jolloin toinen sopijaosapuoli hyötyisi kohtuuttomasti toisen sopijaosapuolen kustannuksella.

Silloin, kun sopimussakkolauseke on yksipuolisesti laadittu sopimusehto, määräystä tulkitaan epäselvässä tilanteessa laatijansa vahingoksi. Lisäksi tämä saattaa olla tapauskohtaisesti kohtuullistamista puoltava seikka.

ELINTARVIKEKETJUN KAUPPATAPALAUTAKUNNAN ARVIO

Useissa elintarvikeketjun kauppatalautakunnalle toimitetuissa sopimuksissa on sopimussakkolauseke. Osassa sopimuksista sopimussakko on kiinteä. Hyvä puoli tällaisessa tiettyyn euromääräiseen sopimussakkoon sitoutumisessa on se, että sopijaosapuoli tietää täsmälleen, mihin on sitoutunut ja millainen sopimussakko sopimusrikkomuksesta voi aiheutua. Joissakin sopimuksissa sopimussakko on määritelty siten, että se on tuottajan kahden kuukauden tuloja vastaava määrä.

Eräissä sopimuksissa sopimussakko on sidottu tuottajalle maksettujen sopimussuhteiden määrään. Tällaisessa tilanteessa sopimussakko voi olla merkittävä suhteessa tuottajan vuosituloihin. Elintarvikeketjun kauppatalautakunta huomauttaa, että transaktion suuruuteen perustuva sopimussakko voi yksittäistapauksessa muodostua kohtuuttomaksi.

Joissakin lautakunnalle toimitetuissa sopimuksissa ”sopimussakko” mainitaan ehdossa, joka koskee tilannetta, jossa sopijaosapuolet selvittävät tuotteen laadun sopimuksen mukaisuutta ja tällaisten selvittelykulujen kuluvastuuta eikä varsinaista sopimusrikkomusta. Tällaisessa tilanteessa sopimussakkolauseketta ei pidä käyttää.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta korostaa, että sopimussakko on aina oltava sidoksissa sopimusrikkomukseen. Sopimussakkoehdotta käytettäessä elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittelee sopimaan myös siitä, onko sopimussakko ainoa seuraamus sopimusrikkomuksesta vai voiko sen lisäksi tulla muita seuraamuksia, kuten sopimuksen purkaminen tai vahingonkorvaus. Lisäksi elintarvikeketjun kauppatalautakunta korostaa, että sopimuksen yksipuolisesti laatineen vahvemman sopijaosapuolen on otettava sopimussakkoehdonkin osalta huomioon heikomman sopijaosapuolen asema. Muussa tapauksessa sopimussakkolauseke on altis määräyksen kohtuullistamiselle, jos sopimussakko

on esimerkiksi huomattavan suuri ja ilmeisessä epäsuhteessa syntyneen vahingon määrään tai sen maksuvelvollisuus syntyy vähäisen sopimusrikkomuksen perusteella.

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppapalautakunnan puheenjohtaja professori Veikko Vahtera sekä jäsenet varatuomari Risto Airikkala, professori Niklas Bruun, professori Kirsi-Maria Halonen, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Hannu Pellinen ja oikeustieteen tohtori Kari-Pekka Syrjä.

Veikko Vahtera
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri

SUOSITUS PITKÄKESTOISTEN SOPIMUSTEN PÄÄTTÄMISEHDOISTA JA NIIDEN KOHTUULLISUUDESTA

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittaa elintarvikeketjun toimijoille, että pitkäkestoisten sopimusten päättämisehdot laaditaan selkeiksi, yksiselitteisiksi ja sisällöltään kohtuullisiksi.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta korostaa, että sopimuksen irtisanominen ja purkaminen ovat eri asioita. Toistaiseksi voimassa olevan sopimuksen pääasiallinen päättämistapa on irtisanominen. Kun sopimus on irtisanottu, se loppuu sovitun irtisanomisajan jälkeen. Purkaminen puolestaan on sopimuksen poikkeuksellinen päättämistapa. Sopimuksen purkaminen tarkoittaa, että sopimussuhde lopetetaan välittömän oikeusvaikutuksin. Jotta sopimus voidaan purkaa, se edellyttää aina olennaista sopimusrikkomusta.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta kiinnittää toimijoiden huomiota myös riidanratkaisulausekkeen kohtuullisuuteen. Välityslauseke esimerkiksi pientuottajan ja teollisuusyrityksen välisessä sopimuksessa saattaa tietyin edellytyksin olla kohtuuton, jos välityslauseke kuluriskin vuoksi käytännössä estää pientuottajaa hakemasta oikeussuojaa.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta on selvittänyt lihantuottajien ja lihateollisuuden välisiä sopimusasioita ja -ehtoja vuonna 2023. Lisäksi lautakunta on keväällä 2024 selvittänyt myös muiden kuin lihantuotantosektorin sopimusehtoja. Yhteensä viisitoista elintarviketeollisuusalan toimijaa on toimittanut lautakunnalle sopimusehtonsa. Lautakunta on päättänyt antaa suosituksen pitkäkestoisten sopimusten päättämisehdoista.

ELINTARVIKEKETJUN KAUPPATAPALAUTAKUNNAN ARVIO

Elintarvikeketjun kauppatalautakunnalle toimitetuissa sopimuksissa on muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta selkeät sopimuksen päättämisehdot. Tietyissä sopimuksissa ei ole selvästi eroteltu, tarkoitetaanko päättämisellä sopimuksen irtisanomista vai purkamista. Lisäksi joissakin sopimuksissa on verrattain lyhyt irtisanomisaika. Lautakunta suosittaa elintarvikeketjun toimijoille, että ne kiinnittävät huomiota pitkäkestoisten sopimusten päättämisehtojensa selkeyteen,

irtisanomisajan pituuteen ja muutoinkin ehtojen kohtuullisuuteen sopimuksen heikomman osapuolen kannalta.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta huomauttaa, että sopimuksen päättäminen, etenkin sen purkaminen välittömin oikeusvaikutuksin, saattaa aiheuttaa olennaisia taloudellisia menetyksiä tuottajalle, kun tuotteelle ei välttämättä löydy vaihtoehtoista ostajaa. Tämä on vaarana etenkin siitä syystä, että Suomessa kauppa ja tietyt elintarviketeollisuuden sektorit ovat hyvin keskittyneitä.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta toteaa, että pitkäkestoisessa sopimuksessa on aina syytä sopia kirjallisesti tärkeimmistä kaupankäynnin ehdoista, kuten toimitusajoista, hinnoitteluperusteista ja sopimuksen päättämisehdoista. Sopimuksen päättämisehdot ovat pitkäkestoisen sopimuksen olennaisimpia ehtoja.

Päättämisehtojen terminologian osalta on syytä huomata, että sopimuksen irtisanominen ja purkaminen ovat eri asioita. Toistaiseksi voimassa olevan sopimuksen pääasiallinen päättämistapa on irtisanominen. Sopimusehdoissa on syytä selkeästi erottaa toistaiseksi voimassa olevaan sopimukseen sisältyvä irtisanomisoikeus ja sopimuksen purkaminen, joka edellyttää olennaista sopimusrikkomusta.

Kun sopimus on irtisanottu, sopimussuhde loppuu sovitun irtisanomisajan jälkeen. Jos sopimuksessa ei ole lainkaan irtisanomisehtoa, irtisanomisajan on oltava kohtuullinen. Kohtuullisen irtisanomisajan tulkinnanvaraisuuden ja siitä mahdollisesti aiheutuvien erimielisyyksien vuoksi lautakunta suosittaa, että sopimuksen irtisanomisehdoissa tulisi olla määriteltynä tietty irtisanomisaika. On kuitenkin huomattava, että jos sopimussuhteen vahvempi osapuoli on laatinut sopimusehdot yksipuolisesti ja irtisanomisaika on kovin lyhyt, irtisanomisehto voi olla tapauskohtaisesti kohtuuton ja siten hyvän kauppatavan vastainen. Myös sopimusehto, jolla rajoitetaan heikomman sopimusosapuolen oikeutta irtisanoa sopimus tai irtisanomisen oikeusvaikutusten syntymistä, voi olla hyvän kauppatavan vastainen.

Sopimus voidaan päättää myös purkamalla. Purkaminen on sopimuksen poikkeuksellinen päättämistapa. Sopimuksen purkaminen tarkoittaa, että sopimussuhde lopetetaan välittömin oikeusvaikutuksin. Jotta sopimus voidaan purkaa, se edellyttää aina olennaista sopimusrikkomusta. Purkamisehdot on hyvä täsmentää sopimuksessa.

Elintarvikeketjun kauppatapalautakunta korostaa, ettei sopimuksen yksipuolisesti laatinut vahvempi osapuoli saa väärinkäyttää purkamisehtoa suhteessa heikompaan osapuoleen. Siten menettely, jossa sopimuksen purkuperusteena käytetään seikkaa, joka ei ole olennainen sopimusrikkomus, on hyvän kauppatavan vastainen.

RIIDANRATKAISULAUSEKE

Yritysten väliset erimielisyydet on usein järkevää ratkaista asianosaisten keskinäisin neuvotteluin. Muussa tapauksessa ne ratkaistaan sovittelussa, yleisessä tuomioistuimessa tai välimiesmenettelyssä. Jos sopimuksessa ei ole erikseen muuta sovittu, riita ratkaistaan tuomioistuimessa.

Kun kysymys on riidasta, jossa lain mukaan sovinto on sallittu, asianosaiset voivat sopia, että riita jätetään yleisen tuomioistuimen sijaan välimiesoikeuden ratkaistavaksi. Välimiesmenettelystä on sovittava kirjallisesti. Välimiesmenettelyssä annettava välitystuomio on lopullinen eli siihen ei voida hakea muutosta. Siten se on nopea tapa ratkaista yritysten väliset erimielisyydet. On kuitenkin huomattava, että välimiesmenettelyn kustannukset, mukaan lukien välimiesoikeuden palkkio, jäävät pääsääntöisesti hävinneen asianosaisten maksettavaksi.

Lautakunnalle toimitetuissa sopimuksissa riidanratkaisulausekkeissa on pääsääntöisesti sovittu, että mahdollinen riita ratkaistaan kärjäoikeudessa. Eräissä sopimuksissa on kuitenkin sovittu välimiesmenettelystä, mikä on monesti tarkoituksenmukainen tapa ratkaista liiketoiminnan riitoja. Lautakunta kuitenkin kiinnittää alan toimijoiden huomiota siihen, että välityslauseke esimerkiksi pientuottajan ja teollisuusyrityksen välisessä sopimuksessa saattaa tietyin edellytyksin olla kohtuuton, jos välityslauseke kuluriskin vuoksi käytännössä estää pientuottajaa hakemasta oikeussuojaa.

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppatapalautakunnan puheenjohtaja professori Veikko Vahtera sekä jäsenet varatuomari Risto Airikkala, professori Niklas Bruun, professori Kirsi-Maria Halonen, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Hannu Pellinen ja oikeustieteen tohtori Kari-Pekka Syrjä.

Veikko Vahtera
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri

SUOSITUS LIHATOIMIALALLE: LIHANTUOTTAJASOPIMUKSEN YKSIPUOLINEN MUUTTAMINEN

Sopimus on koko lihanuotannon arvoketjun perusta. Sopimus sisältää kaupallisen riskin jakamisen. Elintarvikeketjun kauppapalautakunta suosittaa, että yritykset lihatoimialalla kiinnittävät huomiota siihen, ettei sopimuksia muuteta yksipuolisesti.

Elintarvikeketjun kauppapalautakunta korostaa, että teurastamoyrityksen on huolehdittava siitä, että sen sopimusrakenteissa ja -käytännöissä otetaan ennalta huomioon mahdolliset muutostarpeet.

Sopimuksen muutostilanteessa lautakunta suosittaa, että teurastamoyrityksen on toimitettava lihantuottajalle ehdotuksensa sopimusmuutoksesta kirjallisesti hyvissä ajoin ennen ehdotettua muutosajankohtaa. Teurastamoyrityksen on myös arvioitava, millainen merkitys muutoksella olisi lihantuottajan asemaan. Lisäksi sopimuksen muutostilanteessa lihantuottajalle on varattava kohtuullinen sopeutumisaika.

Elintarvikeketjun kauppapalautakunta myös muistuttaa, että sopimuksen jälkikäteistä muuttamista koskevat ehdot eivät saa olla epätasapainossa siten, että ne suosisivat neuvotteluvoimaltaan vahvempaa sopijaosapuolta eli teurastamoyritystä.

Elintarvikeketjun kauppapalautakunta on selvittänyt lihantuottajina toimivien maatalousyrittäjien (jatkossa myös tuottaja tai lihantuottaja) ja lihateollisuuden välisiä sopimusasioita sekä kuullut alan eri toimijoita laajasti ja tasapuolisesti ajalla 7.2.-6.10.2023.

Asiassa on tullut ilmi, että alan sopimusasioissa on erilaisia käytäntöjä. Alan hyvän kauppapavan mukaisten käytäntöjen turvaamiseksi ja alan kehittämiseksi lautakunta antaa asiassa suosituksen.

TAUSTA

Lihantuotanto on yksityiskohtaisesti säännelty toimiala. Kuluttajan turvallisuuden takaaminen, eläinten hyvinvointi sekä eläinsairauksien välttäminen ovat alan toimintaedellytysten kannalta tärkeitä.

Toimiala jakautuu Suomessa karkeasti kolmen eri lihatyyppin tuotantoon: siipikarja, nauta ja sika. Siipikarjan tuotanto eroaa naudan ja sian tuotannosta muun ohella siinä, että siipikarjanbroilerin kasvatuskausi on edellä mainittuja huomattavasti lyhyempi, mikä heijastuu myös tuotantosopimuksiin.

Elintarvikeketjun kauppatalalautakunta on pyytänyt suurimpien teurastamoyritysten keskeisimpien lihatyyppien tuotantosopimukset ja perehtynyt niihin yksityiskohtaisesti. Nyt annettava suositus soveltuu kuitenkin myös muihin kuin edellä mainittuja eläinlajeja koskeviin sopimuksiin.

Eläinten teurastusliiketoiminta on Suomessa hyvin keskittynyttä. Esimerkiksi kolme suurinta toimijaa teurastavat lähes kaikki siat. Lisäksi toimialalle tyypillistä on, että se on kotimarkkinakeskeinen ja tuottajien erikoistuminen on vähäistä. Lihantuottajien tuotantorakennusten investoinnit ovat rahamääräisesti mittavia, mistä syystä niiden kuolettamisaika on jopa vuosikymmeniä.

Suurin osa teurastamoyritysten hankinnasta on sopimustuotantoa. Alalle ei ole laadittu yleisiä sopimusehtoja. Teurastamoyrityksen ja tuottajan välisen sopimuksen sopimusehdot ovat teurastamoyrityksen yksipuolisesti laatimat ehdot.

Teurastamoyrityksen ja tuottajan välinen tuotantosopimus saattaa olla hyvin yksityiskohtainen sisältäen runsaasti pääasiassa tuottajaa sitovia velvoitteita. Sopimuksessa voi olla lukuisia liitteitä ja viittauksia teurastamoyrityksen päivittyville verkkosivuille. Sopimuksen liitteitä, jotka voivat vaikuttaa osapuolten velvollisuuksiin saatetaan muuttaa muutaman kerran vuodessa tai useamminkin. Eräiden yritysten sopimuksen liitteet eivät kuitenkaan sisällä juridisesti velvoittavaa aineistoa.

ELINTARVIKEKETJUN KAUPPATAPALAUTAKUNNAN ARVIOINTI

Aiemmat suositukset

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta toteaa aluksi, että se on 23.1.2018 antanut [suosituksen](#) aiheesta kirjalliset sopimukset ja sopimuksen yksipuolinen muuttaminen.

Lautakunta suositti, että alan toimijat kiinnittävät huomiota siihen, ettei sopimuksia muuteta yksipuolisesti. Lautakunta muun ohella totesi, että sopimus on koko arvoketjun perusta. Kun sopimus on tehty, sitä ei saa yksipuolisesti muuttaa. Sopijaosapuolilla on oikeus luottaa siihen, ettei sopimusehtoja yksipuolisesti heikennetä toisen vahingoksi. Sopimusehdoilla sopijakumppanit jakavat liikesuhteeseen liittyvän kaupallisen riskin. Kun sopimus on tehty, sopijaosapuolen on voitava rakentaa oma liiketoimintansa sen mukaan ja voitava luottaa siihen, ettei riskinjakoa jälkikäteen yksipuolisesti muuteta.

Sopimusta voi muuttaa jälkikäteen, mutta se edellyttää, että molemmat sopijaosapuolet hyväksyvät muutoksen. Hyvä kauppatala kuitenkin edellyttää, että se sopijaosapuoli, jolla on vahvempi neuvotteluasema, ei voi määrätä yksipuolisesti, miten sopimusta muutetaan.

Suomen sopimusoikeudessa vallitsee kohtuusperiaate. Jos sopimuksen jälkikäteistä muuttamista koskevat ehdot ovat epätasapainossa siten, että ne ovat selvästi neuvotteluvoimaltaan vahvempaa sopijaosapuolta suosivia, sopimus saattaa muodostua kohtuuttomaksi. Tällöin sopimusta voidaan jälkikäteen kohtuullistaa sopimusoikeudellisen sovittelunormiston nojalla.

Lisäksi elintarvikeketjun kauppatalautakunta on 13.12.2019 antanut heikomman sopijaosapuolen suoja koskevan [suosituksen](#) kaupan ja tuottajan välisessä sopimussuhteessa.

Lautakunta totesi, että tuottaja on sopimussuhteen heikompi osapuoli, koska sen toimeentulo on riippuvainen sopimussuhteesta kauppaan. Tuottajalla on asemansa vuoksi erityinen tarve voida luottaa siihen, että sopimussuhde toimii ennustettavalla tavalla. Heikomman suojaamisen

periaate rajoittaa sopimussuhteen vahvemman sopimusosapuolen oikeutta esimerkiksi muuttaa sopimusta.

Lisäksi lautakunta totesi, että sopimusoikeuteen kuuluu myös lojaliteettivelvoite, joka koskee kumpaakin sopijaosapuolta. Erityisesti lojaliteettivelvoite kuitenkin vaikuttaa vahvemman osapuolen velvoitteisiin. Sopijaosapuolen on voitava rakentaa oma liiketoimintansa sopimuksessa sovitun mukaisesti ja voitava luottaa siihen, ettei riskinjakoa jälkikäteen yksipuolisesti muuteta.

Mainitut suositukset ovat koskeneet koko elintarvikeketjua eli myös nyt käsiteltävää lihantuotantoalaa ja sen sopimuksia.

Sopimuksen muuttaminen

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta toteaa, että lihantuotantotoimialan sopimuskäytäntöjä selvitettyä on käynyt ilmi, että eräissä sopimussuhteissa sovittuja sopimusehtoja muutetaan sopimuksen voimassaoloaikana yksipuolisesti. Tällöin teurastamoyritys kirjaa muutoksen sen sähköiseen järjestelmään ja muutos astuu voimaan jopa välittömästi. Tällaista menettelytapaa käytettäessä muutoksesta ei välttämättä edes ilmoiteta tuottajalle millään tavoin, vaan hänen pitää aktiivisesti etsiä tietoa mahdollisista muutoksista teurastamoyrityksen digitaalisen alustalta tai verkkosivuilta.

Lautakunta toteaa, että kun teurastamoyritys muuttaa sopimusehtoja tai muita sopimukseen ja osapuolten velvoitteisiin vaikuttavia velvoittavia ohjeita, muutokset vaikuttavat lihantuottajan liiketoimintaan. Sopimuksen yksipuolinen muuttaminen saattaa aiheuttaa huomattaviakin lisäkustannuksia lihantuottajille.

Kuten 23.1.2018 annetussa suosituksessa niin myös lihantuotantotoimialan osalta elintarvikeketjun kauppatalautakunta korostaa sitä, että sopimus on kaksipuolinen oikeustoimi ja koko arvoketjun perusta. Kun sopimus on tehty, sitä ei saa yksipuolisesti muuttaa. Sopijaosapuolilla on oikeus luottaa siihen, ettei sopimusehtoja yksipuolisesti heikennetä toisen vahingoksi. Sopimuksen jälkikäteinen muuttaminen voi sinällään olla joskus tarpeellista lihantuotantotoimialalla. Näin olisi esimerkiksi ilmastotoimiin liittyvän lainsäädännön tätä edellyttäessä.

Sopimuksen jälkikäteisen muuttamisen edellytyksenä on, että molemmat sopimusosapuolet hyväksyvät muutoksen. Hyvän kauppataivan vaatimuksesta seuraa, ettei se sopijaosapuoli, jolla on vahvempi neuvotteluasema, voi määrätä yksi-

puolisesti, miten sopimusta muutetaan. Tästä syystä, jos tiettyä sopimusehtoa voidaan sopimuksen mukaan tarkistaa jälkikäteen, sopimuksessa tulee erikseen ja yksiselitteisesti määritellä se, missä tilanteessa näin voidaan toimia, miten tällöin menetellään ja millä aikataululla.

Teurastamoyrityksen on syytä huomata, että sopimusehdoilla sopijaosapuolet ovat jakaneet liikesuhteeseen liittyvän kaupallisen riskin. Kun sopimus on tehty, lihantuottajan on voitava rakentaa oma liiketoimintansa sen mukaan ja voitava luottaa siihen, ettei riskinjakoa jälkikäteen yksipuolisesti muuteta. Sopimuksen yksipuolinen muuttaminen saattaa johtaa jopa siihen, ettei lihantuottajan ole mahdollista kuolettaa tuotantolaitosinvestointejaan tai muutoin jatkaa liiketoimintaansa.

Alan sopimussuhteissa on myös huomattava, että lihantuottaja on pääsääntöisesti sopimussuhteen heikompi osapuoli, koska sen toimeentulo on riippuvainen sopimussuhteesta teurastajayritykseen. Lihantuottajalla on asemansa vuoksi erityinen tarve voida luottaa siihen, että sopimussuhde toimii ennustettavalla tavalla. Heikomman suojaamisen periaate rajoittaa sopimussuhteen vahvemman sopimusosapuolen eli teurastamoyrityksen oikeutta muuttaa sopimusta.

Sopimuksen muuttaminen on toki sallittua ja sopimuksessa voidaan sopia muuttamista koskevista menettelytavoista. Lautakunta kuitenkin huomauttaa, samoin kuin 23.1.2018 antamassaan suosituksessa, että Suomen sopimusoikeudessa vallitsee kohtuusperiaate. Jos sopimuksen jälkikäteistä muuttamista koskevat ehdot ovat epätasapainossa siten, että ne ovat selvästi neuvotteluvoimaltaan vahvempaa sopijaosapuolta suosivia, sopimus tai sen yksittäinen ehto saattaa muodostua kohtuuttomaksi. Esimerkiksi, jos teurastamoyritys voi edellyttää lihantuottajan tekemän uusia investointeja, sopimus tai tätä asiaa koskeva sopimusehto saattaa muodostua kohtuuttomaksi. Tällöin sopimusta tai sen ehtoa voidaan jälkikäteen kohtuullistaa sopimusoikeudellisen sovittelunormiston nojalla.

Elintarvikeketjun kauppatalalautakunta korostaa, että suomalaisen elintarvike-markkinan kestävyys ja kehittymisen edellytyksenä on, että lihantuotantomielialan kaikki toimijat toimivat hyvän kauppatavan mukaisesti.

Suositus

Edellä mainituilla perusteilla elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittaa lihantuotantotoimialle, että

- alan yritykset kiinnittävät huomiota siihen, ettei sopimuksia muuteta yksipuolisesti, esimerkiksi muuttamalla sopimusehtoja tai muita sopimukseen ja osapuolten velvoitteisiin vaikuttavia velvoittavia ohjeita;
- teurastamoyritys huolehtii siitä, että sen sopimusrakenteissa ja -käytännöissä otetaan ennalta huomioon mahdolliset muutostarpeet;
- sopimuksen muutostilanteessa teurastamoyritys toimittaa lihantuottajalle ehdotuksensa sopimusmuutoksesta kirjallisesti hyvissä ajoin ennen ehdotettua muutosajankohtaa. Menettelyssä voidaan hyödyntää helppokäyttöisiä digitaalisia toimintoja;
- teurastamoyritys arvioi, millainen merkitys muutoksella olisi lihantuottajan asemaan;
- sopimuksen muutostilanteessa lihantuottajalle varataan kohtuullinen sopeutumisaika;
- sopimuksen jälkikäteistä muuttamista koskevat ehdot eivät ole epätasapainossa siten, että ne selvästi suosisivat neuvotteluvoimaltaan vahvempaa sopijaosapuolta eli teurastamoyritystä;
- teurastamoyritykset ja lihantuottajat käyvät yhdessä keskusteluja kehittääkseen alan sopimuskäytäntöjä toimialan yhteiseksi parhaaksi;
- toimialan yritykset seuraavat aktiivisesti lautakunnan antamia suosituksia ja huomioivat omassa toiminnassaan niiden edellyttämät muutokset; ja
- toimialan järjestöt seuraavat aktiivisesti lautakunnan antamia suosituksia edistääkseen jäsenensä toimintaedellytyksiä parhaalla mahdollisella tavalla.

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppatalautakunnan puheenjohtaja professori Veikko Vahtera sekä jäsenet varatuomari Risto Airikkala, professori Niklas Bruun, professori Kirsi-Maria Halonen, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Hannu Pellinen ja oikeustieteen tohtori Kari-Pekka Syrjä.

Veikko Vahtera
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri

SUOSITUS: SÄHKÖINEN HUUTOKAUPPA

Tausta

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta on vuoden 2022 selvittänyt elintarvikeketjussa käytettyä menettelyä, jossa yritys hankkii elintarvikkeita tai niiden raaka-aineita sähköistä huutokauppaa hyödyntäen. Päivittäistavarakaupan lisäksi esimerkiksi elintarviketeollisuus voi hyödyntää tällaista menettelyä hankinnassaan.

Sähköinen huutokauppa tehostaa ja yksinkertaistaa tuotteiden hankintaa. Sähköinen huutokauppa soveltuu ennen kaikkea ominaisuuksiltaan yksinkertaisten tuotteiden hankintaan. Yleisin kilpailutusmuoto on käännetty sähköinen huutokauppa, jossa kilpaillaan laskevin hinnoin. Myös nousevin hinnoin tapahtuvaa sähköistä huutokauppaa käytetään päivittäistavaroiden kilpailutuksessa.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunnalle esitetyn selvityksen mukaan sähköistä huutokauppaa hyödynnetään tällä hetkellä jossakin määrin, mutta sen merkitys on vähentynyt viime vuosina. Elintarvikeketjun kauppatalautakunnan pintapuolisessa selvityksessä ei havaittu hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä. Elintarvikeketjun kauppatalautakunta kuitenkin havaitsi, että sähköisten huutokauppojen sopimusehdoissa, läpinäkyvyydessä ja tasapuolisuudessa on parantamisen varaa. Esimerkiksi sähköisen huutokaupan ehdot saattavat jäädä tuotteita tarjoaville yrityksille epäselviksi.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunnan käsityksen mukaan sähköisten huutokauppojen merkitys lisääntyy tulevaisuudessa muun muassa tekniikan kehityksessä. Esimerkiksi entistä pienempien toimijoiden voidaan katsoa jatkossa hyödyntävän sähköisiä huutokauppoja nykyistä useammin. Myös viimeaikainen ruuan hinnan kallistuminen voi olla omiaan lisäämään sähköisten huutokauppojen suosiota päivittäistavarakaupan puolella, mutta myös muilla toimialoilla.

Kun esimerkiksi päivittäistavarakauppa käyttää hankinnassaan sähköistä kilpailutusta, menettely jakaantuu kahteen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on tarjouspyyntövaihe, jota seuraa varsinainen huutokauppavaihe.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta on päättänyt antaa suosituksen sähköisissä huutokaupoissa noudatettavista toimintatavoista. Niiden avulla tarjousmenettelyjen osapuolet pystyvät suunnittelemaan toimintaansa parhaalla

mahdollisella tavalla. Suosituksen noudattaminen lisää luottamusta osapuolten välillä. Samalla digitaalinen ympäristö muodostuu luotettavaksi kauppapaikaksi ja sähköisten kilpailutusten uskottavuus nykyaikaisen kaupankäynnin muotona kohenee.

ELINTARVIKEKETJUN KAUPPATAPALAUTAKUNNAN SUOSITUS SÄHKÖISESTÄ HUUTOKAUPASTA

Menettelyn periaatteet ja vähimmäisvaatimukset

Sähköisestä huutokaupasta on kerrottava toimijoille hyvissä ajoin. Kaikilla sähköisestä huutokaupasta kiinnostuneilla yrityksillä on oltava aito mahdollisuus osallistua huutokauppaan samoin ehdoin. Yrityksiä on kohdeltava tasapuolisesti.

Sähköisessä huutokaupassa kilpailevia toimittajia on oltava aina vähintään kaksi.

Sähköisen huutokaupan on oltava ennakoitava ja läpinäkyvä. Tämä edellyttää, että tarjouspyynnöstä on selkeästi käytävä ilmi seuraavat seikat:

1. kilpailutuksen kohde, määrä ja tekniset ominaisuudet sekä kohteen laatuvaatimukset,
2. sähköisen huutokaupan ajankohta,
3. onko kilpailutuksen kohteena yksi vai useampi tuote (tuotekori),
4. lähtöhintataso, jos ostaja sellaisen asettaa,
5. tarjousten arvioinnissa noudatettavat kriteerit,
6. valintakriteerien painotukset, jos valintakriteerinä käytetään muutakin kuin hintaa,
7. jos kilpailutuksen lopputulos vaikuttaa myös muihin kuin kilpailutuksen kohteena olevien tuotteiden hankintaan,
8. olennaiset sopimusehdot sisältävä sopimusluonnos ja
9. se, jos huutokaupassa asetetaan tavoitehinta¹.

---

¹ Tavoitehinnalla tarkoitetaan tässä suosituksessa hintaa, jonka ostaja asettaa ennen huutokauppaa, ja jonka saavuttaminen huutokaupassa johtaa sopimukseen parhaan tarjouksen tehneen tarjoajan kanssa.

Jos ostaja on valmis vastaamaan tarjouspyyntöön ja sähköistä huutokauppaa koskeviin kysymyksiin, sen on varattava ennalta tarjouspyynnössä määritelty kohtuullinen aika kysymysten esittämiseen. Ostajan on ilmoitettava mahdollisista muutoksista ja täsmennyksistä samalla tavoin kuin alkuperäisestä tarjouspyynnöstä. Tiedot tulee antaa huutokaappaprosessissa mukana oleville samanaikaisesti ja saman sisältöisinä.

Myös ostajan on sitouduttava omalta osaltaan niihin kriteereihin, joita se on ilmoittanut noudattavansa tarjousten arvioinnissa.

Sähköisen huutokaupan ehtojen on oltava kaikille samat ja niitä ei saa muuttaa kesken huutokauppavaiheen. Ehtojen terminologian on oltava ymmärrettävää, yksiselitteistä ja tarkkarajaista.

Jos samalla kertaa kilpailutetaan useita tuotteita, kilpailutuksen ehdoista on käytävä ilmi tarjousten arvioinnissa noudatettavat kriteerit ja niiden painoarvo kunkin tuotteen osalta.

Ostajan on sitouduttava ostamaan tarjouspyynnön mukainen määrä tuotteita, ellei kilpailutuksen ehdoissa muuta ilmoiteta.

Huutokaupan kuluessa on ilmoitettava heti, kun tavoitehinta on saavutettu, jos ostaja on sellaisen asettanut.

Sähköistä huutokauppaa ei saa väärinkäyttää. Jos sähköistä huutokauppaa käytetään vain hintatason selvittämisen välineenä, menettelyn voidaan katsoa olevan hyvän kauppataivan vastaista. Näin olisi esimerkiksi silloin, jos sähköisen huutokaupan järjestäjä ei hanki huutokaupan kohteena olevaa tuotetta huutokaupan voittajalta eikä tällaiselle menettelylle ole hyväksyttävää ja perusteltua syytä, kuten ostajan asettaman tavoitehintatason ylittävä hinta.

Prosessin valvonta ja tekniset seikat

Teknisiä ongelmatilanteita varten ostajan on tarjottava teknistä tukea sähköisen huutokaupan ajan.

Ostajan on yrityksen sisäisin menettelyin varmistettava menettelyn asianmukaisuus ja valvontamekanismit. Ne on kuvattava sähköisen huutokaupan ehdoissa. Sähköisen huutokaupan kulku on vaadittaessa pysyttävä todentamaan jälkikäteen.

Sähköisen huutokaupan ehdossa on oltava kuvaus menettelyn huutokauppavaiheessa noudatettavasta tietoturvallisuudesta ja varmuuskopioinnista. Ostajan mahdollisuus vaikuttaa sähköisen huutokaupan kulkuun on estettävä teknisin keinoin.

Salassapito ja immateriaalioikeudet

Sähköisessä huutokaupassa on oltava mahdollista, että tarjoaja merkitsee tuotteensa tietyt tiedot luottamuksellisiksi. Ostaja ei saa käyttää kilpailutuksessa tietoonsa saamaa tietoa oikeudettomasti hyväksi riippumatta siitä, minkä luonteisesta tiedosta on kysymys.

Ostajan on sitouduttava pitämään luottamuksellisina tarjoajalta saamansa aineisto ja tiedot, jotka on merkitty luottamukselliseksi tai jotka on sellaisiksi ymmärrettävä, sekä olemaan käyttämättä niitä muihin kuin sopimuksen mukaisiin tarkoituksiin.

Ostajan on sitouduttava kunnioittamaan tarjoajien immateriaalioikeuksia. Lisäksi ostajan on sitouduttava, ettei se loukkaa tai hyödynnä luvattomasti tarjoajien suojattuja oikeuksia tai liikesalaisuuksia, kun se kehittää, tuottaa ja toimittaa omia tuotteitaan.

Heikomman sopijaosapuolen suoja ja lautakunnan 13.12.2019 antaman suosituksen soveltaminen sähköiseen huutokaupaan

Väärinkäytösten estämiseksi kilpailutukseen osallistuneet on tarvittaessa oltava todennettavissa jälkikäteen, jotta ostaja itse ei voi tehdä huutoja huutokauppavaiheessa ("haamuhuutaja").

Jos ilmenee epäilyksiä siitä, että sähköisessä huutokaupassa on menetelty sen ehtojen vastaisesti, tekninen prosessi on oltava mahdollista saattaa ulkopuolisen puolueettoman asiantuntijan, esimerkiksi tavarantarkastajan, arvioitavaksi.

Riidanratkaisulausekkeen on oltava kohtuullinen.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta on 13.12.2019 antanut suosituksen heikomman sopijaosapuolen suojasta. Lautakunta korosti suosituksessaan, että kaupan on suurempana ja osaavampana sopimusosapuolena huolehdittava siitä, että sopimuksissa otetaan kohtuullisessa määrin huomioon heikomman sopijaosapuolen intressit asianmukaisella tavalla. Elintarvikeketjun kauppatala-

lautakunta korostaa, että kaupan on myös tietyissä sähköisissä huutokaupoissa otettava huomioon heikomman sopijaosapuolen suoja. Edellä todettu koskee soveltuvien osien myös esimerkiksi elintarviketeollisuuden ja yksittäisen tuottajan välistä sopimussuhdetta.

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppatalautakunnan puheenjohtaja professori Veikko Vahtera ja jäsenet varatuomari Risto Airikkala, professori Niklas Bruun, professori Kirsi-Maria Halonen, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Hannu Pellinen ja oikeustieteen tohtori Kari-Pekka Syrjä.

Veikko Vahtera
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri

SUOSITUS: HINNANTARKISTUSEHDON KÄYTTÄMINEN

Elintarvikeketjun kauppapalautakunta on selvittänyt markkinoilla käytettyjä kaupan ja alkutuottajan välisten sopimusten hinnantarkistusehtoja. Erään päivittäistavarakaupan toimijan hintajaksoltaan pitkäkestoisissa sopimuksissa käyttämän hinnantarkistusehdon mukaan mahdollisista hinnanmuutoksista voidaan tarvittaessa neuvotella. Alkutuottajan mahdollisuus hinnantarkistukseen on kuitenkin sikäli näennäinen, että se on täysin riippuvainen toisen sopimusosapuolen tahdosta ja tapauskohtaisesti annetusta suostumuksesta, vaikka tuotteen hinnankorotuspaine johtuisi ennakoimattomasta kustannusten noususta markkinoilla.

Elintarvikeketjun kauppapalautakunta katsoo, että kuvatun kaltainen sopimusehto kiinteähintaisessa, hintajaksoltaan pitkäkestoisessa sopimuksessa on kohtuuton. Sellaisen käyttäminen kaupan ja alkutuottajan välisessä sopimussuhteessa on hyvän kauppatavan vastaista menettelyä. Kohtuutonta sopimusehtoa voidaan sovitella.

Elintarvikeketjun kauppapalautakunta suosittaa, että kiinteähintaisessa hintajaksoltaan pitkäkestoisessa sopimuksessa on oltava aito hinnantarkistusehto erityisesti siltä varalta, jos sopimushinnan perusteena olevat olosuhteet muuttuvat olennaisesti. Tarve tällaiselle hinnantarkistusehdolle on erityisesti silloin, kun sopimusosapuolet eivät ole toisiinsa nähden tasavertaisessa asemassa ja kiinteä hinta tulee antaa ennen kuin tuotantokustannukset ja satomäärä ovat selvillä. Tällöin hinnantarkistuslausekkeesta on käytävä yksiselitteisesti ilmi se mekanismi, jonka mukaan tuotteen hinta muuttuu, kun tietyt edellytykset täyttyvät. Hinnanmuutos voidaan sitoa esimerkiksi tiettyyn indeksiin. Hinnanmuutos on tällöin mahdollinen hintajaksoltaan pitkäkestoisessa, kiinteähintaisessa sopimuksessa ilman sopimusosapuolten kesken erikseen käytävää neuvottelua ja toisen osapuolen tapausittain hinnanmuutokselle antamaa suostumusta.

Elintarvikeketjun kauppapalautakunnan tietoon on lokakuussa 2021 saatettu, että eräs kaupan alan toimija on pyytänyt alkutuottajilta tarjoutua satokausituotteista 31.10.2021 mennessä. Kiinteähintainen tarjous on tullut antaa hintajaksolle 1.8.2022 – 31.5.2023. Tarjous on tullut antaa yhdeksän kuukautta ennen hintajakson alkua. Hintajakso on ulottunut 19 kuukauden päähän tarjouksen tekemis-

hetkestä. Tarjouksen on tullut olla kiinteähintainen. Sopimukseen sovellettavan kaupan vakiosopimusehdon mukaan mahdollisesta hinnantarkistuksesta voi neuvotella markkinahinta huomioon ottaen.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta on selvittänyt alalla vallitsevia sopimuskäytäntöjä, menettelyn hyvän kauppatavan mukaisuutta ja kuullut alan toimijoita. Kymmeniä alan toimijoita on ollut lautakunnan kuultavana sekä suullisesti että kirjallisesti.

Lautakunnalle esitetyn laajan ja yhdenmukaisen selvityksen mukaan eräs kaupan alan toimija on pyytänyt alkutuottajilta satokausituotteista tarjousta edellä kuvatulla tavalla ja mainituin ehdoin. Kiinteähintainen tarjous satokausituotteista on tullut antaa selvästi ennen kuin tuotantokustannusten ja sadon määrä on ollut tiedossa. Kysymys on siten ollut kiinteähintaisesta, hintajaksoltaan pitkäkestoisesta sopimuksesta.

Kysymyksessä oleva päivittäistavarakaupan toimija on kertonut lautakunnalle muun ohella, että eräiden satokausituotteiden toimittajat kilpailutetaan satokausittain. Tuotteen hinnasta voi heidän kertomansa mukaan neuvotella hankintapuitesopimuksessa todetuin tavoin toisen sopimusosapuolen pyynnöstä markkinahinta huomioon ottaen. Toiset päivittäistavarakaupan toimijat eivät puolestaan kertomansa mukaan edellytä satokausituotteiden hinnoittelussa pitkiä hintajaksosia, vaan satokausituotteiden kauppaa käydään kysynnän ja tarjonnan mukaan jatkuvasti vaihtelevaan markkinahintaan.

Asiassa kuultujen alkutuottajien mukaan edellä kuvattu toimintatapa, jossa kiinteä hinta on annettava ennen kuin satomäärät ja tuotantokustannukset ovat selvillä, merkitsee sitä, että kauppa siirtää kaiken riskin kaupankäynnistä alkutuottajalle. Viime aikoina esimerkiksi lannoitteiden, energian ja rahdin hinnat ovat nousseet ennalta arvaamattoman paljon.

Eräiden alkutuottajien mukaan kysymyksessä olevan päivittäistavarakaupan toimijan kanssa aitoa hinnankorotusmahdollisuutta ei käytännössä ole ollut. Kauppa on saattanut kertoa hankkivansa tuotteen muualta, jos alkutuottaja on esittänyt hinnankorotusta tuotantokustannusten nousun johdosta. Eräät alkutuottajat ovat kertoneet, että kauppa on uhkaillut korvaavansa tuotteet ulkomaalaisilla vastineilla, jos hintaa ei saada alas. Alkutuottajien mukaan tilanne on ongelmallinen, koska kaupan keskittyneisyyden vuoksi myynti toiseen ketjuun ei ole käytännössä mahdollista. Kun kauppa ei suostu tuotteen hinnan korottamiseen, vaikka tuotantokustannukset ovat nousseet, alkutuottajan on myytävä tuotteensa tappiolla tai kompostoitava ne.

ELINTARVIKEKETJUN KAUPPATAPALAUTAKUNNAN ARVIO ASIASTA

Tausta: elintarvikeketjun kauppatalautakunnan 13.12.2019 ja 20.11.2020 antamat suositukset

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta toteaa aluksi, että se on 13.12.2019 antanut suosituksen heikomman sopimusosapuolen suojasta. Lautakunta on todennut, että tuottajan ja kaupan välisiä sopimussuhteita arvioitaessa on otettava huomioon toisaalta vallitseva markkinatilanne ja toisaalta sopimussuhteen sopimusosapuolten asema. Poikkeuksellisen vahva asema markkinoilla tarkoittaa, että kaupalla on erityinen velvollisuus huolehtia siitä, ettei se väärinkäytä asemaansa suhteessa sopimuskumppaneihinsa. Päivittäistavarakaupan on suurempa ja osaavampana sopimusosapuolena huolehdittava siitä, että sopimuksissa otetaan kohtuullisessa määrin huomioon heikomman sopimusosapuolen intressit asianmukaisella tavalla.

Lisäksi elintarvikeketjun kauppatalautakunta on 20.11.2020 antanut suosituksen, jossa se on todennut, että kummankin sopimusosapuolen etu on, että sopimussuhteeseen sovellettavat sopimusehdot ovat selkeät, yksiselitteiset ja riittävän yksityiskohtaiset.

Asian arviointi

Asiassa on kysymys siitä, että alkutuottajan on tullut antaa kiinteä hinta tuotteelleen hintajaksolle, joka ulottuu 19 kuukauden päähän tarjouksen tekemishetkestä. Tarjous on tullut antaa tarjousta pyytäneelle päivittäistavarakaupan toimijalle yhdeksän kuukautta ennen hintajakson alkua. Kaupan vakiosopimusehdon mukaan tuotteen hinnasta voi neuvotella toisen sopimusosapuolen pyynnöstä markkinahinta huomioon ottaen.

Sopimusoikeudellisesti asiassa on kysymys sopimusehdon mahdollisesta kohtuuttomuudesta ja sen sovittelusta.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta toteaa, että jos sopimusehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan sovitella. Sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioitaessa otetaan huomioon sopimuksen koko sisältö, sopimusosapuolten asema, sopimusta tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat. Sopimuskokonaisuuden tulee olla tasapuolinen sopimusosapuolille. Myös kauppahintaa koskevaa ehtoa voidaan sovitella.

Sovittelussa otetaan aina huomioon sopimusosapuolten tosiasialliset tiedolliset, taidolliset ja taloudelliset suhteet. Sovittelussa otetaan huomioon myös kysymyksessä olevan tapauksen erityispiirteet. Nyt kysymyksessä olevaa asiaa arvioitaessa on otettava muun ohella huomioon toimialan erityispiirteet, kuten vallitseva markkinatilanne ja sopimussuhteen sopimusosapuolten asema.

Markkinatilanteen osalta elintarvikeketjun kauppatalautakunta toteaa, että päivittäistavarakaupan markkina on Suomessa hyvin keskittynyttä, minkä vuoksi päivittäistavarakaupalla on poikkeuksellisen vahva asema markkinoilla. Tällaisessa markkinatilanteessa alkutuottajan mahdollisuus valita tuotteilleen ostaja on rajallinen. Lisäksi alkutuottajan mahdollisuus neuvotella sopimusehdoista kaupan kanssa on tosiasiallisesti rajallinen kaupan vakioehtokäytäntöjen seurauksena.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta toteaa, että kun toinen sopimusosapuoli on asiantuntemukseltaan toista heikompi tai suorastaan toisesta sopimusosapuolesta taloudellisesti riippuvainen, kuten tässä tapauksessa alkutuottaja, sovittelu on tällöin perusteltua jopa pienemminkin tasapainottomuuden vuoksi. Lautakunta toteaa, että tämänkaltaisessa tilanteessa sopimusosapuolet eivät ole yhdenvertaisia, vaan heidän välillään vallitsee huomattava epätasapaino: alkutuottaja on taloudellisesti riippuvainen sopimussuhteesta kauppaan. Siksi alkutuottajalla ei ole tosiasiallista sopimusvapautta suhteessa kauppaan. Alkutuottajalla ei käytännössä välttämättä ole vaihtoehtoisia sopimuskumppaneita. Sen sijaan kauppa on poikkeuksellisen vahvan asemansa vuoksi taloudellisesti ylivertainen, sillä on asiantuntevat resurssit käytössään ja sillä on mahdollisuus valita sopimuskumppaninsa monien joukosta. Vastaavankaltainen asetelma saattaa olla käsillä joissakin elintarvikeryhmissä myös alkutuottajan ja elintarviketeollisuustoimijan välillä.

Asian arviointiin vaikuttaa myös se, että kaupan ja alkutuottajan sopimussuhteen sovellettavat ehdot ovat useimmiten kaupan yksipuolisesti laatimat, valmiit vakiosopimusehdot. Sopimusehdon sovittelua puoltaa myös se, että toinen sopimusosapuoli on laatinut sen yksinään. Kauppa on laatinut sopimusehtonsa valmiiksi etukäteen, jolloin alkutuottajalla ei ole aidosti mahdollisuutta neuvotella sopimusehdoista.

Nyt tarkasteltavan asian arviointi

Kuulemisten yhteydessä ei ole käynyt ilmi, että hinnantarkistusehtoa olisi todellisuudessa sovellettu. Edellä mainitut seikat huomioon ottaen elintarvikeketjun kauppatalautakunta toteaa, että hinnantarkistusehdon, joka vain avaa mah-

dollisuuden hintaneuvotteluille, voidaan katsoa olevan yksinomaan muodollinen. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että kaupalla vahvempana sopimusosapuolena on mahdollisuus päättää tavaran hinnasta riippumatta ennalta arvaamattomalla tavalla muuttuneista olosuhteista.¹ Alkutuottajalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta hinnantarkistukseen, vaikka hinnankorotuspaine johtuisi ennakoimattomasta kustannusten noususta markkinoilla.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta katsoo, että kysymyksessä oleva kaupan ja alkutuottajan kiinteähintaisen pitkäkestoisen sopimuksen hinnantarkistusehto on kohtuuton sopimusehto. Kysymyksessä olevan kaupan menettely on siten hyvän kauppataivan vastaista.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta korostaa, että kohtuutonta sopimusehtoa voidaan sovitella. Kohtuullisuus edellyttää, että pienyrityksiä suojellaan, jolloin sopimusosapuolille sopimuksesta tulevien oikeuksien ja velvollisuuksien on oltava kokonaisuudessaan tasapainossa. Myös hinnantarkistusehdon puuttumista pitkäkestoisesta sopimuksesta voidaan sovitella.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta korostaa, että kummankin sopimusosapuolen etu on, että sopimussuhteeseen sovellettavat sopimusehdot ovat selkeät, yksiselitteiset ja riittävän yksityiskohtaiset. Lautakunta suosittaa, että kiinteähintaisessa hintajaksoltaan pitkäkestoisessa sopimuksessa on oltava aito hinnantarkistusehto erityisesti siltä varalta, jos sopimushinnan perusteena olevat olosuhteet muuttuvat olennaisesti. Tarve tällaiselle hinnantarkistusehdolle on erityisesti silloin, kun sopimusosapuolet eivät ole toisiinsa nähden tasavertaisessa asemassa ja kiinteä hinta tulee antaa ennen kuin tuotantokustannukset ja satomäärä ovat selvillä. Tällöin hinnantarkistuslausekkeesta on käytävä yksiselitteisesti ilmi se mekanismi, jonka mukaan tuotteen hinta muuttuu, kun tietyt edellytykset täyttyvät. Hinnanmuutos voidaan sitoa esimerkiksi tiettyyn indeksiin. Hinnanmuutos on tällöin mahdollinen hintajaksoltaan pitkäkestoisessa, kiinteähintaisessa sopimuksessa ilman sopimusosapuolten kesken erikseen käytävää neuvottelua ja toisen osapuolen tapauksittain hinnannuutokselle antamaa suostumusta.

Lautakunta muistuttaa, kuten aikaisemmissakin suosituksissaan, että kaupan poikkeuksellisen vahva asema markkinoilla tarkoittaa, että sillä on erityinen velvollisuus huolehtia siitä, ettei se väärinkäytä asemaansa suhteessa sopimus-kumppaneihinsa.

---

1 Tällaisia ehtoja voidaan arvioida myös kilpailulain (948/2011) 7 §:n nojalla

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppapalautakunnan puheenjohtaja professori Veikko Vahtera ja jäsenet varatuomari Risto Airikkala, professori Niklas Bruun, professori Kirsi-Maria Halonen, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Hannu Pellinen ja oikeustieteen tohtori Kari-Pekka Syrjä.

Veikko Vahtera
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri

SUOSITUS: SUULLISEN SOPIMUKSEN MUUTTAMINEN

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittaa tekemään sopimuksen aina kirjallisesti. Jo tehdyn suullisen sopimuksen voi vaatia myös kirjallisena.

Lisäksi lautakunta korostaa, että sopimus on sitova riippumatta siitä, onko se tehty kirjallisesti vai suullisesti. Jos sopimus on tehty suullisesti, sitä voi muuttaa jälkikäteen, mutta muuttaminen edellyttää, että molemmat sopijakumppanit hyväksyvät muutoksen.

TAUSTA

Elintarvikeketjun kauppatalautakunnan vaikuttavuuskyselyssä keväällä 2020 mainittiin yhtenä alan epäkohtana ”suullisten sopimusten peruuntuminen”. Lautakunta on selvittänyt asiaa tarkemmin kysymällä alan järjestöiltä ja yrityksiltä muun ohella seuraavia seikkoja: millaisissa tilanteissa käytetään suullista sopimusta; millaisissa tilanteissa suullinen sopimus saattaa peruuntua ja mitä siitä seuraa. Yhdeksän alan toimijaa toimitti kirjallisen vastauksensa lautakunnalle. Lautakunta on päättänyt antaa asiassa suosituksen.

Lautakunnalle esitetyn selvityksen mukaan alan puitesopimukset ovat kirjallisia. Suullisia sopimuksia tehdään tyypillisesti tilattaessa paikallisia tuoretuotteita, kuten hedelmiä, vihanneksia, juureksia ja leipiä. Tuoretuotteiden kauppaa käydään päivän hinnalla kysynnän ja tarjonnan mukaan, jolloin tuotteiden hinnasta, laadusta tai määrästä saatetaan sopia suullisesti.

Eräiden kuultavien mukaan ostaja saattaa peruuttaa suullisesti tekemänsä tilauksen kokonaisuudessaan tai muuttaa tilattua määrää. Esitetyn selvityksen mukaan tällaisen menettelyn syynä voi olla se, että ostaja saa mahdollisuuden ostaa vastaavaa tuotetta edullisemmin toiselta toimijalta. Jos alkuperäinen toimittaja ei löydä tuotteelle toista ostajaa, aiheutunut vahinko jää toimittajan vahingoksi. Lautakunnalle ei ole esitetty tarkempaa tietoa siitä, miten yleistä tällainen menettely on.

Edellä kuvatun tilanteen lisäksi sopimus on suullinen esimerkiksi silloin, kun osapuolet eivät ole päässeet yksimielisyyteen tavarantoimittajasopimuksen ehtoista

tai kun kysymys on yksittäisestä erä- tai testiestosta. Tällaisten suullisten sopimusten peruuntumisesta lautakunnalle ei ole esitetty tarkempaa selvitystä.

Eräs kuultava on kertonut tekevänsä ostotilauksen suullisesti ainoastaan sellaisille yksittäisille tavarantoimittajille, jotka ovat kirjallisesti nimenomaisesti pyytäneet saada tilaukset vain puhelimitse. Kuultavan mukaan tällaisia tavarantoimittajia on vain muutama.

Muutoksia ostotilauksiin tehdään kysynnän ja tarjonnan ennakoimattomien muutosten vuoksi. Esimerkiksi kasvisten saatavuus on riippuvainen muun muassa säätilasta ja tuottajan on vaikea ennustaa satoa tarkasti. Kuultavan mukaan valtaosa muutoksista tilauksiin johtuu ennustetta ja tilausta pienemmästä tuotantomäärästä. Tällöin tavarantoimittaja pienentää tai peruuttaa tilatun toimituksen hyvin lyhyellä varoitusaikalla ja jopa samana päivänä. Tästä ei aiheudu tavarantoimittajalle seuraamuksia.

Yksi kuultava on kertonut, että sopijaosapuolet tekevät kaikkensa, ettei tilauksia tai toimituksia jouduttaisi perumaan. Muutoksista informoidaan sopimuskumppania hyvissä ajoin, jotta toinen osapuoli pystyy varautumaan tilanteeseen. Jos tilaus joudutaan poikkeuksellisesti peruuttamaan, asiasta sovitaan osapuolten välillä, jotta löydetään hyvä ratkaisu yhteistyön jatkamiseksi.

Yhden kuultavan mukaan suulliset sopimukset eivät ole elintarviketeollisuusyrityksille ongelmallinen alue.

HYVÄN KAUPPATAVAN PERIAATTEET

Euroopan komissio ja elintarvikeketjun EU-järjestöt ovat 29.11.2011 sopineet hyvän kauppatavan periaatteista parantaakseen eurooppalaisen elintarvikeketjun toimintaa. Lisäksi Euroopan parlamentti ja neuvosto ovat antaneet direktiivin (EU) 2019/633 hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maatalous- ja elintarvikeketjussa.

Hyvän kauppatavan periaatteiden erityisten periaatteiden 2 kohdan mukaan ”Sopimuksia on noudatettava”.

ELINTARVIKEKETJUN KAUPPATAPALAUTAKUNNAN ARVIO ASIASTA

Tausta: lautakunnan 23.1.2018 ja 13.12.2019 antamat suositukset

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta toteaa aluksi, että se on 13.1.2018 antanut suosituksen, joka on koskenut kirjallisia sopimuksia ja sopimusten yksipuolista muuttamista. Lautakunta korosti tuolloin, että sopimus on koko arvoketjun perusta ja sisältää kaupallisen riskin jakamisen. Kun sopimus on tehty, sopijaosapuolten on voitava rakentaa oma liiketoimintansa sen mukaan ja voitava luottaa siihen, ettei riskinjakoa jälkikäteen yksipuolisesti muuteta.

Lisäksi elintarvikeketjun kauppatalautakunta on 13.12.2019 antanut suosituksen heikomman sopijaosapuolen suojasta. Lautakunta korosti suosituksessaan, että kaupan on suurempana ja osaavampana sopimusosapuolena huolehdittava siitä, että sopimuksissa otetaan kohtuullisessa määrin huomioon heikomman sopijaosapuolen intressit asianmukaisella tavalla.

Asian arviointi

Käsiteltävänä olevassa asiassa esille nostettu epäkohta on kysymys siitä, että paikallisen tuotetuotteen ostaja saattaa peruuttaa suullisesti tekemänsä tilauksen kokonaisuudessaan tai muuttaa tilattua määrää, koska voi ostaa vastaavaa tuotetta edullisempaan hintaan joltakin toiselta taholta.

Lautakunta korostaa, että sopimus kannattaa aina tehdä kirjallisesti ja eräissä tilanteissa laki jopa edellyttää sopimuksen kirjallista muotoa¹. Kirjallisen sopimuksen etuja on käsitelty lautakunnan 23.1.2018 antamassa suosituksessa. Lautakunta toteaa, että tehdyn suullisen sopimuksen voi vaatia myös kirjallisena.

---

1 Elintarvikemarkkinalain (2212/2018) 3 §:n mukaan sopimus, joka koskee maataloustuotteiden toimittamista tuottajalta keskisuurelle tai sitä suuremmalle elintarviketeollisuuden tai tukku- tai vähittäiskaupan yritykselle, on tehtävä kirjallisesti. Lain mukaan ostaja vastaa vaatimuksen noudattamisesta. Vaatimusta kirjallisesta sopimuksesta ei kuitenkaan sovelleta, jos tuottaja kirjallisesti ilmoittaa, ettei sitä ole tarpeen noudattaa.

Lisäksi lautakunta korostaa, että sopimus on sitova riippumatta siitä, onko se tehty kirjallisesti vai suullisesti. Kun sopimus on tehty, sitä ei saa yksipuolisesti muuttaa². Sopimusta voi muuttaa jälkikäteen, mutta se edellyttää, että molemmat sopijakumppanit hyväksyvät muutoksen, kuten sen, että myyjä ostaa tuotetta sopimusosapuolten välillä vakiintunutta toimitusmäärää pienemmän erän.

Kummankin sopijaosapuolen etu on, että sopimussuhteeseen sovellettavat sopimusehdot ovat selkeät, yksiselitteiset ja riittävän yksityiskohtaiset. Kirjallisessa raamisopimuksessa sopimuksen jälkikäteistä muuttamista koskevien ehtojen tulee olla sopimusosapuolten kannalta tasapainoisia, jottei sopimus muodostu heikommalle sopijaosapuolelle, kuten tuottajalle, kohtuuttomaksi.

Lopuksi lautakunta toteaa, että sen 13.12.2019 antama suositus heikomman osapuolen suojasta, on aiheuttanut epäselvyyttä eräiden alan toimijoiden keskuudessa. Tämän vuoksi lautakunta toteaa kysymyksessä olevan suosituksen osalta vielä seuraavaa: Lautakunnan suosituksissa ei ole mahdollista ottaa kantaa tietyn toimijan yksittäisiin sopimusehtoihin tai yksittäistapauksiin muutoin, vaan kysymyksessä olevan suosituksen tarkoituksena on ollut korostaa sopimusoikeudellista näkökulmaa, kuten lojaliteettivoitetta ja heikomman sopijaosapuolen suojaa.

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppatapalautakunnan puheenjohtaja professori Kari Hoppu ja jäsenet varatuomari Risto Airikkala, professori Niklas Bruun, oikeustieteen tohtori Marja Luukkonen Yli-Rahnasto, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Gun Marit Nieminen ja toimitusjohtaja Hannu Pellinen.

Kari Hoppu
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri

---

2 EU:n hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevan direktiivin 2019/633 3 artiklan c kohdan mukaan jäsenvaltion on hyvän kauppatavan vastaisena kiellettävä muun ohella käytäntö, jossa ostaja muuttaa yksipuolisesti maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden toimitussopimuksen ehtoja, jotka koskevat maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden toimituksen tai jakelun tiheyttä, menetelmää, paikkaa, ajankohtaa tai määrää tai jotka koskevat laatuvaatimuksia, maksuehtoja tai hintoja.

SUOSITUS: HEIKOMMAN SOPIJAOSAPUOLEN SUOJA

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittaa, että kaupan ja tuottajan välisissä pilaantuvia maataloustuotteita koskevissa sopimuksissa kaupan on suurempana ja osaavampana sopimusosapuolena huolehdittava siitä, että sopimuksissa otetaan kohtuullisessa määrin huomioon heikomman sopijaosapuolen intressit asianmukaisella tavalla.

Yksityiskohtaisemmin lautakunta suosittaa, että kaupan sopimuksissa otetaan huomioon jo ennen EU:n hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevan direktiivin 2019/633 kansallista täytäntöönpano vaatimus siitä, että kauppa ei voi peruuttaa pilaantuvien maataloustuotteiden tilaustaan, jos tuotteiden sovittuun toimitusaikaan on vähemmän kuin 30 päivää.

SUOSITUSPYYNTÖ

Elintarvikeketjun kauppatalautakunnalta on pyydetty suositusta kasvihuonetuottajan ja kaupan välisestä sopimussuhteesta, jossa on viime vuosina ilmennyt käytäntö, jota kutsutaan ilmaisulla ”pakkojako”.

Suosituspyynnön mukaan eräällä kaupalla on toimitussopimuksia yksittäisten paikallisten kasvihuonetuottajien kanssa. Toistaiseksi voimassa olevasta toimitussopimuksesta huolimatta kauppa saattaa lyhyellä varoitusajalla ilmoittaa kasvihuonetuottajalle, että kaupan on ostettava tuotteet kaupan keskusvarastolta sen sijaan, että ostaisi ne paikalliselta tuottajalta. Tällaisessa tilanteessa nopeasti pilaantuvat maataloustuotteet jäävät kasvihuonetuottajan omaan varastoon. Menettelystä aiheutuu kasvihuonetuottajalle hävikkiä, jos se ei nopeasti löydä toista ostajaa tuotteilleen.

Suosituspyynnössä kysytään, onko hyvän kauppatavan mukaista, että tuottajan edellytetään jatkuvasti toimittavan tietty määrä tuotteita kauppaan, mutta kauppa voi aika ajoin ilmoittaa kieltäytyvänsä ostamasta niitä. Suosituspynnössä kerrotaan, että kaupan menettelystä aiheutuu kasvihuonetuottajalle epävarmuutta, hävikkiä ja taloudellisia menetyksiä. Lisäksi ”pakkojako” vaikeuttaa tuotantoa ja kauppasuhteita.

KUULEMISET

Lautakunta on kuullut eräitä kaupan toimijoita, tuottajia ja tuottajajärjestöistä Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK:ta ja Kauppapuutarhaliittoa.

Asiassa on tullut ilmi, että tuottajalla on yleensä kirjallinen puitesopimus kaupan kanssa. Puitesopimuksessa ei ole yksilöity ostettavia tuotantomääriä tai sitä, millaista hintaa kauppa maksaa ostettavista tuotteista. Puitesopimuksessa saattaa olla yksimyyntiehto, jonka mukaan tuottaja sitoutuu toimittamaan tavaraa ainoastaan kysymyksessä olevalle kaupparyhmittymälle. Tällaiset kaupan ja tuottajan väliset sopimussuhteet ovat tyypillisesti useita vuosia, jopa vuosikymmeniä, pitkiä.

Edelleen asiassa on tullut ilmi, että sopijaosapuolet toimivat käytännössä siten, että kauppa tilaa tuotteita kasvihuonetuottajalta toimittamalla tilauksen noin vuorokautta ennen tarkoitettua tavarantoimitusta. Tilaukset tehdään aikaisemmin vain ennen suuria juhlapyyhiä.

Tilauksessaan kauppa ilmoittaa tietyn määrän yksilöityjä tuotteita, jotka se tilaa kasvihuonetuottajalta. Lisäksi tilauksesta ilmenevät tavaran toimitusaika ja toimitusehto. Tuotteen hinnasta ei neuvotella, vaan hinta määräytyy päivän hinnan mukaisesti. Asiassa on myös tullut ilmi, että jos tuottajalla ei ole tarjota kaupan tilaamaa määrää tuotteita, kaupan ja tuottajan välinen sopimussuhde saattaa päättyä.

Joillakin kaupan kanssa sopimussuhteessa olevilla tuottajilla ei ole kirjallista puitesopimusta. Tällöin sopijaosapuolten kaupankäynti perustuu suulliseen sopimukseen.

Riippumatta siitä, perustuuko kaupan ja tuottajan välinen sopimussuhde edellä kuvattuun puitesopimukseen vai suulliseen sopimukseen, kauppa ilmoittaa aika ajoin kasvihuonetuottajalle, ettei se osta tuotteita tuottajalta lainkaan. Tällainen tauko tilauksissa kestää muutamasta päivästä aina seitsemään päivään asti. Asiassa on tullut ilmi, että kysymyksessä olevan menettelytavan syynä on se, että kaupan keskusliike edellyttää paikallisten kauppojen ostavan tuotteita kaupan omalta keskusvarastolta. Keskusvarastolta myytävät tuotteet ovat joko kotimaisia tai ulkomaisia tuotteita.

Tällaisesta menettelytavasta käytetään nimitystä ”pakkojako” kasvihuonetuottajien samoin kuin muiden tuottajien sekä kaupan alan toimijoiden keskuudessa.

Lautakunnalle kerrotun mukaan pakkojakoa on saattanut edeltää jopa kaupan kirjallinen tilaus, mutta nimenomaisesta tilauksestaan huolimatta kauppa ei pakkojaon vuoksi ole ostanut tuotteita kasvihuonetuottajalta.

Lautakunnalle esitetyn selvityksen perusteella pakkojaossa on kysymys ennen muuta yhden yksittäisen kaupan alan toimijan toimintatavasta. Toimintatapa on ollut käytössä useita vuosia. Lisäksi tuottajat ja heitä edustavat järjestöt ovat kertoneet, että kauppa ei kerro tuottajalle riittävän ajoissa kampanjoistaan, vaan viestii niistä vasta viime hetkellä. Tämä epäkohta koskee myös erästä toista kaupan ryhmittymää kuin sitä, joka harjoittaa ”pakkojakoa”. Tuottajia edustavat tahot ovat korostaneet, että jos kauppa viestisi riittävän ajoissa tilauksissa tapahtuvista muutoksista, tuottajalla olisi ainakin teoreettinen mahdollisuus löytää tuotteilleen toinen ostaja.

HYVÄN KAUPPATAVAN PERIAATTEET

Euroopan komissio ja elintarvikeketjun EU-järjestöt ovat 29.11.2011 sopineet hyvän kauppataivan periaatteista parantaakseen eurooppalaisen elintarvikeketjun toimintaa. Lisäksi Euroopan parlamentti ja neuvosto ovat antaneet direktiivin (EU) 2019/633 hyvän kauppataivan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maatalous- ja elintarvikeketjussa. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivi voimaan viimeistään 1.5.2021.

Elintarvikeketjun kauppataivalautakunta antaa lausuntoja ja suosituksia hyvän kauppataivan periaatteiden noudattamisesta elintarvikeketjussa.

Hyvän kauppataivan periaatteiden tarkoituksena on kunnioittaa sopimusvapautta, turvata sopijaosapuolten kilpailukyky, luottamus ja jatkuvuus sopimussuhteissa. Periaatteiden noudattamisen on katsottu edistävän liiketoiminnan kehittämistä, innovaatio toimintaa ja kestävän kehityksen edellytysten luomista.

Mainittujen yleisten periaatteiden mukaan sopijaosapuolten on yritysten välisessä suhteessa aina otettava huomioon myös kuluttajan etu ja toimitusketjun kestävyys. Sopijaosapuolten on toimittava mahdollisimman tehokkaasti ja optimoitava resurssit koko toimitusketjussa. Periaatteissa korostetaan, että sopijaosapuolilla on sopimusvapaus. Sopijaosapuolet ovat itsenäisiä taloudellisia toimijoita, jotka kunnioittavat toistensa toimintatapaa. Lisäksi sopijaosapuolten edellytetään toimivan vilpittömässä mielessä ja menettelevän vastuullisesti ja hyvää liiketapaa noudattaen.

Kirjallinen sopimus

Hyvän kauppatavan periaatteiden erityisten periaatteiden 1 kohdan mukaan ”Sopimus on laadittava kirjallisesti aina, jos toinen sopimusosapuoli sellaista ehdottaa. Sopimuksen on oltava selkeä. Sopimuksessa on otettava huomioon mahdollisimman monta merkityksellistä ja ennakoitavissa olevaa seikkaa. Sopimuksessa on mainittava ainakin sopimuksen voimassaoloaika, sopijaosapuolten oikeudet ja velvollisuudet, hinnoittelu, maksu- ja toimitusehdot sekä irtisanomisaika ja -ehdot.”

Ennakoitavuus

Hyvän kauppatavan periaatteiden erityisten periaatteiden 2 kohdan mukaan sopijaosapuolelle on varattava kohtuullinen aika vastata tarjouspyyntöön. Mahdollinen muutos sopimukseen on tehtävä kirjallisesti, jos sopijaosapuoli sitä ehdottaa. Sopijaosapuolet sitoutuvat neuvottelemaan menettelystä, jota sovelletaan ennalta arvaamattomien olosuhteiden varalta tai siltä varalta, jos sopimusta muusta syystä on muutettava.

Sopimuksen noudattaminen

Hyvän kauppatavan periaatteiden erityisten periaatteiden 3 kohdan mukaan ”Sopimuksia on noudatettava.”.

ELINTARVIKEKETJUN KAUPPATAPALAUTAKUNNAN ARVIO ASIASTA

Tausta: lautakunnan 23.1.2019 annettu suositus

Elintarvikeketjun kauppatapalautakunta toteaa aluksi, että se on 23.1.2019 antanut suosituksen, joka on koskenut kirjallisia sopimuksia ja sopimusten yksipuolista muuttamista. Elintarvikeketjun kauppatapalautakunta suositti, että elintarvikeketjun sopimussuhteissa lähtökohtana on oltava kirjallinen sopimus. Etenkin silloin, kun liikesuhde on ajallisesti pitkä, sopijaosapuolten välillä tulee aina laatia kirjallinen sopimus. Tällaisissa tapauksissa kirjallinen sopimus on tehtävä, vaikka toinen osapuoli osaisi sellaista vaatiakaan.

Lisäksi lautakunta korosti, että sopimus on koko arvoketjun perusta ja sisältää kaupallisen riskin jakamisen. Kun sopimus on tehty, sopijaosapuolen on voitava

rakentaa oma liiketoimintansa sen mukaan ja voitava luottaa siihen, ettei riskinjakoa jälkikäteen yksipuolisesti muuteta.

Lautakunta suositti, että alan toimijat kiinnittävät huomiota siihen, ettei sopimuksia muuteta yksipuolisesti. Suosituksessaan lautakunta myös korosti, että lähtökohtaisesti sopimussuhteessa vahvemman osapuolen tulisi huolehtia siitä, että sopimussuhteeseen sovellettavat sopimusehdot ovat selkeitä ja yksiselitteiset.

Asian arviointi

Lautakunta toteaa ensiksi, että asiassa ei ole kysymys yksittäistapauksesta, vaan lautakunnan suositus perustuu laajempiin havaintoihin markkinoilla.

Käsiteltävänä olevassa asiassa on kysymys siitä, että kauppa ilmoittaa aika ajoin pitkäaikaiselle sopijaosapuolelleen eli tuottajalle, ettei se muutamaan päivään osta tämän pilaantuvia maataloustuotteita¹. Tilaustauko kestää parista päivästä aina seitsemään päivään asti, jonka jälkeen kauppa jatkaa tuotteiden ostamista. Menettelytavan syynä on se, että paikallisen kaupan edellytetään ostavan vastaavat maataloustuotteet kaupparyhmittymän keskusvarastolta. Menettelytavasta käytetään nimitystä ”pakkojako”

Lautakunta toteaa, että asiaa arvioitaessa on otettava huomioon toisaalta vallitseva markkinatilanne ja toisaalta sopimussuhteen sopijaosapuolten asema. Markkinatilanteen osalta lautakunta toteaa, että päivittäistavarakaupan markkina Suomessa on hyvin keskittynyttä. Poikkeuksellisen vahva asema markkinoilla tarkoittaa, että kaupalla on erityinen velvollisuus huolehtia siitä, ettei se väärinkäytä asemaansa suhteessa sopimuskumppaneihinsa.

Monesti liike-elämässä sopijaosapuolten oletetaan olevan yhdenvertaisia. Käsillä olevassa tilanteessa sopijaosapuolet eivät ole yhdenvertaisia. Elintarvikeketjussa alkutuottaja on neuvotteluvoimaltaan pienempi toimija kuin kauppa ja taloudellisesti riippuvainen kaupasta. Tuottaja on sopimussuhteen heikompi osapuoli, koska sen toimeentulo on riippuvainen sopimussuhteesta kauppaan. Tuottajalla

---

1 EU:n hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevan direktiivin 2019/633 2 artiklan 5 kohdan mukaan pilaantuvilla maataloustuotteilla ja elintarvikkeilla tarkoitetaan maataloustuotteita ja elintarvikkeita, joista voi tulla luonnostaan tai niiden jalostusvaiheessa myytäväksi kelpaamattomia 30 päivän kuluessa korjaamisesta, tuottamisesta tai jalostamisesta. Tässä suosituksessa pilaantuvalla maataloustuotteella tarkoitetaan samaa kuin pilaantuvalla maataloustuotteella edellä mainitussa direktiivissä.

on asemansa vuoksi erityinen tarve voida luottaa siihen, että sopimussuhde toimii ennustettavalla tavalla. Heikomman suojaamisen periaate rajoittaa sopimussuhteen vahvemman sopimusosapuolen oikeutta esimerkiksi muuttaa sopimusta.

Lisäksi lautakunta kiinnittää huomiota siihen, että sopimusoikeuteen kuuluu lojaliteettivelvoite, joka koskee kumpaakin sopijaosapuolta. Erityisesti lojaliteettivelvoite kuitenkin vaikuttaa vahvemman osapuolen velvoitteisiin. Sopijaosapuolen on voitava rakentaa oma liiketoimintansa sopimuksessa sovitun mukaisesti ja voitava luottaa siihen, ettei riskinjakoa jälkikäteen yksipuolisesti muuteta. Käsiteltävänä olevassa tapauksessa kaupan on suurempana ja osaavampana osapuolena huolehdittava siitä, että sopimussuhteen heikomman osapuolen eli tuottajan etu tulee otetuksi huomioon asianmukaisella tavalla. Esimerkiksi sopimusrikkomuksen yhteydessä kaupan velvollisuutena on korvata mahdollinen vahinko. Tältä osin lautakunta toteaa laajemmin, että kaupan tulee nimenomaisesti huolehtia siitä, että sen sopimusrakenteissa ja -käytännöissä otetaan huomioon mahdolliset muutokset sopimuksissa ja se, millainen merkitys niillä on vastapuolen tilanteeseen.

Kun kauppa pitkäaikaisessa sopimussuhteessa lyhyellä varoitusajalla ilmoittaa tuottajalle, ettei se osta tuottajan pilaantuvia maataloustuotteita esimerkiksi lähimmän viikon aikana, asiassa ilmenneen selvityksen perusteella yksinomaan tuottaja kantaa riskin tällaisesta ennalta arvaamattomasta muutoksesta. Tuottajan ei ole käytännössä mahdollista löytää korvaavaa ostajaa pilaantuville tuotteille. Äkillinen muutos sopimussuhteessa merkitsee hävikkiä, joka jää tuottajan tappioksi. Lautakunta toteaa, että kaupan harjoittama kuvatun kaltainen systemaattinen menettely on hyvän liiketavan vastaista ja siten myös hyvän kauppatavan periaatteiden vastaista menettelyä.

Hyvän kauppatavan näkökulmasta huomiota voidaan kiinnittää myös siihen, että kuvatulla tavoin syntyvä ruokahävikki ei ole sopusoinnussa hyvän kauppatavan periaatteissa mainittujen kestäväen kehityksen ja vastuullisen toimintatavan kanssa.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittaa, että kaupan ja tuottajan välisissä pilaantuvia maataloustuotteita koskevissa sopimuksissa kaupan on suurempana ja osaavampana sopimusosapuolena huolehdittava siitä, että sopimuksissa otetaan kohtuullisessa määrin huomioon heikomman sopijaosapuolen intressit asianmukaisella tavalla.

Edelleen lautakunta katsoo, ettei kaupassa tarjolla olevien pilaantuvien maataloustuotteiden lyhytaikainen kysynnän vähentyminen saa ennalta-arvaamattomasti heijastua niihin tuottajiin, jotka ovat pitkäaikaisessa sopimussuhteessa kauppaan. Tähän liittyen lautakunta lisäksi toteaa, että pilaantuvien maataloustuotteiden hinnoittelun joustavuus joka tapauksessa toimii osaltaan tehokkaana puskurina kaupan kannattavuuden suhteen.

Lautakunta suosittaa, että kaupan sopimuksissa otetaan huomioon jo ennen kansallista täytäntöönpanoa EU:n hyvän kauppataivan vastaisia käytäntöjä koskevan direktiivin 2019/633 vaatimus siitä, että kauppa ei voi peruuttaa pilaantuvien maataloustuotteiden tilaustaan, jos tuotteiden sovittuun toimitusaikaan on vähemmän kuin 30 päivää.

Lopuksi lautakunta selvyiden vuoksi toteaa, että sopimuksen irtisanominen vain sillä perusteella, että toinen sopijaosapuoli vetoaa sopimuksen mukaisiin oikeuksiinsa, on hyvän kauppataivan vastaista menettelyä.

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppataivalautakunnan puheenjohtaja professori Kari Hoppu ja jäsenet varatuomari Risto Airikkala, professori Niklas Bruun, yliopistonlehtori Marja Luukkonen, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Gun Marit Nieminen ja toimitusjohtaja Hannu Pellinen.

Kari Hoppu
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri

SUOSITUS: ELINTARVIKKEEN RAAKA-AINEEN ALKUPERÄN MERKITSEMINEN

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittaa, että elintarviketeollisuus ja kauppa kiinnittävät huomiota pakattujen lihajalosteiden raaka-aineen alkuperää osoittaviin merkintöihin. Lautakunta korostaa erityisesti sitä, ettei tuotteen alkuperää osoittava merkintä tai sellaiseksi tulkittava ilmaisu saa antaa harhaanjohtavaa kuvaa tuotteen raaka-aineen alkuperästä. Raaka-aineen alkuperästä on annettava totuudenmukainen kuva niin elintarvikepakkauksessa kuin yrityksen verkkosivuillakin.

SUOSITUSPYYNTÖ

Elintarvikeketjun kauppatalautakunnalta on pyydetty suositusta pakattujen elintarvikkeiden, erityisesti lihajalosteiden, raaka-aineen alkuperää osoittavista merkinnöistä tuotepakkauksissa ja yritysten verkkosivuilla.

Suosituksen pyytäjän mukaan joidenkin elintarvikkeiden pakkausmerkinnät antavat kuluttajille harhaanjohtavan kuvan raaka-aineen alkuperästä. Suosituspyyntöissä viitataan esimerkiksi alkuperämerkinnän sijoitteluun tuotepakkauksessa, alkuperää osoittavan merkinnän kokoon ja siihen, että pakkauksessa saattaa olla merkintä ”Valmistettu Suomessa”, vaikka liha olisi peräisin muualta kuin Suomesta. Lisäksi suosituksen pyytäjän käsityksen mukaan EU:n asetusta 1337/2013 ei välttämättä noudateta.

KUULEMISET

Lautakunta on kuullut asianomaisia viranomaisia sekä kaupan ja elintarviketeollisuuden toimijoita, samoin kuin Kuluttajaliitto-Konsumentförbundet ry:tä ja Ruokatieto yhdistys ry:tä.

Asiassa kuultujen viranomaisten mukaan elintarvikkeen ja sen ainesosien alkuperämaan ilmoittamista koskevaa sääntelyä on paljon, kuten:

- elintarviketietoasetus (EU) 1169/2011;
- komission täytäntöönpanoasetus (EU) 1337/2013 tuoreen, jäädytetyn tai jäädytetyn sianlihan-, lampaan- tai vuohenlihan ja siipikarjalihan alkuperä-

maan tai lähtöpaikan ilmoittamisesta;

- komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2018/775 elintarvikkeen pääainesosan alkuperämaan tai lähtöpaikan ilmoittamisesta;
- elintarvikelaki (23/2006);
- maa- ja metsätalousministeriön asetus elintarviketietojen antamisesta kuluttajalle (834/2014); ja
- maa- ja metsätalousministeriön asetus eräiden elintarvikkeiden alkuperämaan ilmoittamisesta (218/2017).

Lisäksi esimerkki tulevasta sääntelystä on komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2018/775 elintarvikkeen pääainesosan alkuperämaan tai lähtöpaikan ilmoittamisesta koskevista säännöistä. Asetusta aletaan soveltaa 1.4.2020 alkaen.

Erään asiassa kuullun kaupan alan toimijan mukaan kauppa kiinnittää koko ajan enemmän huomiota elintarvikkeiden raaka-aineiden kotimaisuuteen, sillä kotimainen elintarvike kiinnostaa suomalaista kuluttajaa. Tästä syystä osa kaupan omista tuotemerkeistä on nimenomaan kotimaisuutta osoittavia. Lisäksi lihan alkuperästä saatetaan kertoa kuluttajalle tarkemmin kuin mihin lainsäädäntö velvoittaa. Kaupan viimeaikaisissa selvityksissä on käynyt ilmi, että joillakin yksittäisillä kaupan verkkosivuilla tuotetiedot ja tuotteen alkuperää osoittavat merkinnät ovat saattaneet johtaa kuluttajia harhaan. Havaitut virheellisyudet on korjattu.

Eräiden asiassa kuultujen elintarviketeollisuuden alan toimijoiden mukaan lihan alkuperän merkitseminen tuotepakkaukseen on yksinkertaista, jos eläin kasvatetaan, teurastetaan ja jalostetaan samassa maassa. Jos tuotanto tapahtuu useammassa maassa, merkintätavat ovat monimutkaisempia. Merkintäasiat ovat haastavia myös sen vuoksi, että tuotepakkauksen pinta, johon merkinnät tehdään, on pieni. Merkintöjen tulee olla niin isolla kirjasinkoolla, että ne ovat kuluttajan luettavissa.

Lisäksi teollisuuden edustajat ovat kertoneet, että esimerkiksi kotimaisen lihan alkuperä on mahdollista selvittää jopa tilatasolle asti. Jotkut suomalaiset toimijat ilmoittavat lihan alkuperän tuotepakkauksessa tilakohtaisesti.

Teollisuuden mukaan Suomessa käytetään paljon tuotteen alkuperää osoittavia vapaaehtoisia merkkejä. Yksi niistä on Hyvää Suomesta -merkki, jonka myöntää Ruokatieto yhdistys ry. Yhdistyksen mukaan Hyvää Suomesta -merkittyjä tuotteita on noin 11 000, joista noin puolet on lihatuotteita. Alkuperämerkin tarkoitus

on helpottaa tuotteen valintaa. Merkin kriteerit edellyttävät, että lihan, maidon, munan ja kalan on oltava 100-prosenttisesti suomalaista, samoin yhden ainesosan tuotteen on oltava 100-prosenttisesti suomalaista. Usean ainesosan tuotteessa raaka-aineiden suomalaisuusasteen on oltava vähintään 75 prosenttia.

Tuotepakkauksissa saatetaan käyttää myös Avainlippu-merkkiä. Kysymyksessä olevan merkin myöntämiskriteerien mukaan merkki voidaan myöntää Suomessa valmistetulle tuotteelle, jos sen kotimaisuusaste on vähintään 50 prosenttia omakustannusarvosta laskettuna. Avainlippu-merkki ei kuitenkaan edellytä elintarvikkeen raaka-aineen suomalaisuutta.

Asiassa kuullun kuluttajajärjestön mukaan ruuan alkuperä kiinnostaa kuluttajaa. Esimerkiksi Suomi syö -tutkimus osoittaa, että ruuan kotimaisuus on kuluttajalle tärkeä. Tästä syystä kuluttaja lähtökohtaisesti valitsee mielellään kotimaisen elintarvikkeen, mutta käytännössä myös tuotteen hinta vaikuttaa ostopäätöseen. Ruokatieto yhdistys ry:n mukaan kuluttaja käyttää elintarvikkeen valintaan ostotilanteessa keskimäärin 3–4 sekuntia. Yhdistyksen tutkimuksen mukaan kuluttajan mielessä raaka-aineen tuotantomaa ja tuotteen valmistusmaa sekoituvat helposti.

ELINTARVIKEKETJUN KAUPPATAPALAUTAKUNNAN ARVIO ASIASTA

Elintarvikeketjun kauppatapalautakunta toteaa aluksi, että lihan ja lihajalosteiden alkuperää koskevaa kansallista ja EU-tason lainsäädäntöä on verraten runsaasti. Sääntely on yksityiskohtaista. Säännökset vaihtelevat muun muassa sen mukaan, millaisesta ja minkä ikäisestä eläimestä on kysymys, missä tuote on valmistettu ja onko kysymys lihasta sellaisenaan vai lihasta elintarvikkeen ainesosana.

Asiassa esitetyn selvityksen perusteella lautakunta toteaa, että suomalainen kuluttaja on kiinnostunut lihan alkuperästä ja lähtökohtaisesti kotimaisia tuotteita suositaan. Kaiken kaikkiaan lihan toimitusketjut ovat kuitenkin pitkiä, joten käytännössä lihan tarkka alkuperämerkintä ei ole aina mahdollista. Eläin saattaa syntyä yhdessä maassa, jonka jälkeen se mahdollisesti kasvatetaan toisessa maassa ja teurastetaan kolmannessa maassa. Tämän jälkeen saattaa vielä seurata jalostaminen neljännessä maassa ja lopputuotteen myyminen viidennessä maassa. On myös mahdollista, että eläin kasvatetaan ja tuote valmistetaan useammassa kuin yhdessä maassa.

Asiassa on myös otettava huomioon, että tuotepakkauksissa alkuperää osoittavia merkintöjä varten käytettävissä oleva tila on pieni. Pakkausmerkinnöissä on

lihan alkuperän ohella ilmoitettava monia muitakin asioita, kuten ainesosaluettelo, allergioita ja intoleransseja aiheuttavat aineet, sisällön määrä, vähimmäissäilyvyysaika, tuotteen ravintoarvo sekä vastuussa olevan elintarvikealan toimijan nimi ja osoite. Lisäksi valmiiksi pakatun elintarvikkeen pakolliset pakkausmerkinnät on kaksikielisessä kunnassa myytäviin tai muuten luovutettaviin elintarvikkeisiin tehtävä sekä suomen että ruotsin kielellä.

Lautakunta kiinnittää alan toimijoiden huomiota siihen, että elintarvikelain 9 §:n mukaan elintarvikkeen pakkauksessa on annettava totuudenmukaiset tiedot elintarvikkeesta. Totuudenvastaisella tiedolla tarkoitetaan tietoa, joka ei ole yhdenpitävä mitattavissa ja todistettavissa olevan tosiasian kanssa. Mainitun säännöksen mukaan elintarvikkeesta ei saa antaa myöskään harhaanjohtavia tietoja.

Harhaanjohtavuus on käsitteenä totuudenvastaisuutta laajempi. Tieto on harhaanjohtava silloin, kun se on sinänsä oikea, mutta sen esittämistapa tai esittämisyhteys tekee siitä kuluttajan kannalta harhaanjohtavan. Esimerkiksi epäolennaisten seikkojen korostaminen tuotepakkauksessa voi olla harhaanjohtavaa. Pakkauksessa käytetty ilmaisu voi johtaa harhaan, vaikka itse teksti sisältäisi oikean tiedon. Esimerkiksi yksittäinen sana, symboli tai kuva, kuten Suomen lippu, vaakuna, kartta tai maisema, saattaa johtaa kuluttajaa harhaan tuotteen raaka-aineen alkuperän osalta. Harhaanjohtavuutta arvioitaessa otetaan huomioon kaikki asiaan vaikuttavat seikat, joita ovat esimerkiksi pakkausmerkintöjen sijainti, koko, väri, asettelu, havaittavuus ja käytettyjen ilmaisujen ymmärrettävyys. Pakkauksesta saatava kokonaisvaikutelma on ratkaiseva. Arviointi tehdään aina tapauskohtaisesti.

Lautakunta toteaa vielä, että elintarvikepakkauksen merkintä ”Valmistettu Suomessa” saattaa olla perusteltu, vaikka esimerkiksi ainesosana olevan lihan alkuperämaa ei ole Suomi. Yksittäistapauksessa ”Valmistettu Suomessa” -merkintä saattaa kuitenkin olla harhaanjohtava, sillä raaka-aineen alkuperä ja tuotteen valmistusmaa menevät helposti sekaisin.

Lautakunta esittää suosituksenaan, että elintarviketeollisuus ja kauppa kiinnittävät huomiota erityisesti pakattujen lihajalosteiden raaka-aineen alkuperää osoittaviin merkintöihin. Koska merkinnät vaikuttavat kuluttajan ostopäätökseen, niiden tulee olla totuudenmukaisia eivätkä ne saa johtaa kuluttajaa harhaan. Asiassa on olennaista se, miten kuluttaja ymmärtää merkinnät pikaisella silmäyksellä. Toimijoiden on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että kuluttajan tulee voida ymmärtää merkintä muutamassa sekunnissa ostopäätöstä tehdessään. Raaka-aineen alkuperästä on annettava totuudenmukainen kuva niin elintarvikepakkauksessa kuin yrityksen verkkosivuillakin.

Suosituspyynnössä esitetty huomioon ottaen lautakunta toteaa lopuksi selvyyden vuoksi, että komission täytäntöönpanoasetus (EU) 1337/2013 ei koske liha-jalosteita, vaan tuoretta, jäähdytettyä tai jäädytettyä sian, lampaan, vuohen tai siipikarjan lihaa. Sen sijaan maa- ja metsätalousministeriön asetus 218/2017 koskee mitä tahansa elintarviketta, jonka raaka-aineena on käytetty lihaa. Mainitun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen 4 § koskee elintarvikkeen ainesosana käytetyn lihan alkuperämaan ilmoittamista. Kysymyksessä olevan säännöksen mukaan ainesosana käytetyn lihan alkuperämaa on ilmoitettava merkinnöin, joista ilmenee kasvatus- ja teurastusmaa. Kysymyksessä olevaa asetusta sovelletaan vain Suomessa valmistettuihin valmiiksi pakattuihin elintarvikkeisiin. Asetuksen mukaan Hyvää Suomesta -merkkiä käytettäessä tietoa ainesosan alkuperämaasta ei tarvitse erikseen ilmoittaa. Asetus on määräaikainen ja se on voimassa 31.3.2020 asti.

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppatalautakunnan puheenjohtaja professori Kari Hoppu ja jäsenet varatuomari Risto Airikkala, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Gun Marit Nieminen ja toimitusjohtaja Hannu Pellinen.

Kari Hoppu
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri

KANNANOTTO VALIKOIMAJAKSOISTA

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta on selvittänyt kaupan valikoimajaksojen pituuteen liittyviä kysymyksiä ja kuullut tasapuolisesti alan eri toimijoita. Asiassa on muun muassa tullut ilmi, että kaupan osittain pitkiksi katsottavat valikoima- ja hintajaksot koetaan elintarviketeollisuudessa ongelmallisiksi. Lisäksi ne vaikuttavat ainakin lihantuottajien asemaan. Toisaalta kaupan alan toimijat ovat kertoneet, että valikoimajaksoja on rajallinen määrä, koska valikoimien vaihdostyö kaupassa aiheuttaa kustannuksia. Valikoimajakset myös vaihtelevat tuoteryhmittäin ja valikoima vaihtelee hinnoittelustrategian mukaan. Lisäksi eri kauppojen hinnoittelustrategiat eroavat toisistaan, toiset perustavat toimintansa kampanjoihin ja toiset korostavat pysyvästi edullisia hintoja. Kaiken kaikkiaan tuotevalikoima ja hinnoittelu ovat kiinteästi sidoksissa toisiinsa.

Elintarvikeketjun hyvien käytäntöjen turvaamiseksi ja alan kehittämiseksi kauppatalautakunta korostaa avoimen viestinnän ja tasapuolisuuden tärkeyttä elintarvikeketjussa. Esimerkiksi kaupan valikoimajaksojen alkamisajankohtiin ja pituuksiin liittyvät seikat on perusteltua tuoda hyvissä ajoin selkeästi kaikkien toimijoiden tietoon päivittäistavarakaupan verkkosivuilla tai muilla tavoin avoimesti. Lisäksi tavarantoimittajan on perusteltua saada tietää mahdollisimman hyvissä ajoin, pääseekö sen tuote kaupan valikoimiin, jotta se voi optimoida tuotantoaan. Hyvissä ajoin annettu valikoimavahvistus tehostaa toimitusketjua ja parantaa toimintavarmuutta. Mahdollinen valikoimajakson muutos on hyvä kertoa tavarantoimittajalle mahdollisimman varhain. Lautakunta kannustaa alan toimijoita kehittämään valikoimajaksoihin liittyviä käytäntöjä yhdessä keskustellen.

Lautakunta kiinnittää huomiota myös kaupan toimintatapojen tasapuolisuuteen. Esimerkiksi valikoimajakson tulee lähtökohtaisesti olla samanpituisen kaikille saman tyyppisen tuotteen toimittajille, ellei poikkeamiseen ole objektiivisesti perusteltavissa olevaa hyväksyttävää syytä.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta (jäljempänä myös kauppatalautakunta ja lautakunta) on selvittänyt kaupan valikoimajakson pituuteen liittyviä kysymyksiä ja kuullut tasapuolisesti alan eri toimijoita. Asiassa on tullut ilmi seuraavaa:

ELINTARVIKETEOLLISUUS JA ALKUTUOTANTO

Elintarviketeollisuudessa ja alkutuotannossa valikoima- ja hintajaksojen pituudet koetaan ongelmallisiksi ennen kaikkea silloin, kun yrityksen tuote on herkästi pilaantuva tai satokausituote taikka kun kysymys on lihantuottajasta. Valikoimajakson pituus voidaan katsoa ongelmaksi myös silloin, kun kysymyksessä olevan tuotteen raaka-aineiden hintataso vaihtelee herkästi. Teollisuuden mukaan raaka-aineen hinnan muutokset siirtyisivät nopeammin kuluttajahintaan, jos hinnoittelujakso olisi lyhyempi.

Teollisuus pitää hinnoittelun joustavuutta tärkeänä. Kaupan osto- ja hankintapuitesopimukset eivät kuitenkaan mahdollista hinnan muuttamista kesken sopimuskauden. Pitkä hinnoittelukausi on koettu ongelmaksi ennen kaikkea normaalia valikoimajaksoa pidempien sopimusta osalta, kuten private label -tuotteiden valmistusta koskevien sopimusten osalta. Teollisuus pitää epäkohtana sitä, että kauppa tietää tuotteiden hintatason lähes vuodeksi eteenpäin. Siksi kaupalla on mahdollisuus analysoida private label -tuotteiden tuotantokustannuksia ja tehdä niiden hintoja koskevia strategisia päätöksiä. Kauppa voi näin kilpailuttaa private label -tuotteiden toimittajat ja vaihtaa tuotteen valmistajan edullisempaan. Tämä menettelytapa ei teollisuuden mukaan kannusta innovoimaan uusia tuotteita.

Teollisuuden mukaan kaupan pitkät hinnoittelu- ja valikoimajakset pidentävät elintarvikkeiden raaka-aineiden toimitusaikoja. Teollisuus pitää tärkeänä, että kaupan valikoimapäätökset olisivat teollisuuden tiedossa mahdollisimman varhain. Teollisuuden mukaan sen toimitusvarmuus heikkenee tai kustannukset nousevat kohtuuttomasti suhteessa tuotto-odotuksiin, jos tieto valikoimapäätöksistä saadaan vain hiukan ennen valikoimajakson alkua. Hyvissä ajoin annettut valikoimavahvistukset tehostaisivat koko toimitusketjua ja toimintavarmuus paranisi. Pitkä hinnoittelujakso johtaa käytännössä myös siihen, että tuotteen hintaan sisällytetään riskikerroin, jolloin kuluttajan tuotteesta maksama hinta on korkeampi verrattuna siihen, jos hinnoittelujakso olisi lyhyempi.

Lisäksi alkutuotanto katsoo, että kaupan ja teollisuuden väliset toimitusjaksot vaikuttavat erityisesti lihantuottajien asemaan. Tuottajien ja elintarviketeollisuuden väliset sopimukset tehdään usein hintaa sopimatta, jolloin hankintayhtiö voi muuttaa hintaa jopa viikoittain. Koska teollisuus on sopinut kaupan kanssa hinnoista pitkäksi ajaksi, sillä ei ole mahdollisuutta siirtää mahdollista myöhemmin ilmenevää alkutuotannon kustannusten nousua hintoihin.

KAUPAN TOIMIJAT

Kaupan toimijat korostavat, että ne eivät voi sopia valikoimajaksoista kilpailu-oikeudellisista syistä. Valikoimajaksot vaihtelevat tuoteryhmittäin ja valikoima vaihtelee hinnoittelustrategian mukaan. Lisäksi tuotevalikoima ja hinnoittelu ovat kiinteästi sidoksissa toisiinsa. Kampanjoilla on kaupalle suuri merkitys ja niissä yrityksillä on erilaiset toimintatavat. Kauppa on myös kertonut, että se maksaa tiettyjen sesonkituotteiden osalta ennakkoa tavarantoimittajalle.

Kaupaan mukaan valikoimajaksoja on rajallinen määrä, koska valikoimien vaihdostyö kaupassa on työlästä. Poistuvien tuotteiden loppuunmyyntiin liittyy usein kustannuksia tai hävikkiä. Lisäksi uusiin tuotteisiin liittyy riski epäonnistumisesta. Tuloksen muutokset kytkeytyvät valikoimamuutoksiin, ja valikoimien toistuva muuttaminen voi hämärtää niiden analysoitavuutta. Lisäksi asiakkaat arvostavat tuotteiden hyllypaikkojen pysyvyyttä, vaikka toisaalta arvostavat uusia tuotteita.

Kaupoissa on kaupparyhmittäisiä eroja sen osalta, miten tuote pääsee kaupan valikoimiin. Myös valikoimajaksoikäytäntöjen ehdottomuudessa on eroja kaupparyhmittäin. Eräs kaupparyhmittymä on kertonut, että se päättää noin kaksi kuukautta ennen jakson alkua, ottaako se tuotteen valikoimiinsa.

Valikoimajaksojen pituus vaihtelee viikosta seitsemään kuukauteen. Joidenkin sesonkituotteiden tarjoukset on annettava jopa lähes vuotta ennen sesonkia. Jotkut toimijat kertovat valikoimajaksoaikataulut verkkosivuillaan. Eräs kaupan alan toimija on kertonut, että sen jaksoaikataulut ovat tavarantoimittajien tiedossa 6–18 kuukautta ennen valikoimajakson alkua. Kauppa korostaa, että valikoimajaksojen ansiosta tuotteiden menekkiennuste on hyvä ja kaupan on mahdollista sitoutua tiettyihin hankintamääriin. Kaupan mukaan se kertoo päätöksensä valikoimaan ottamisesta teollisuudelle 4–5 viikkoa ennen jakson alkua. Tuoteuutuuksia voidaan ottaa tietyn perusteiden valikoimaan myös kesken valikoimajakson.

LAUTAKUNNAN KANNANOTTO

Elintarvikeketjun hyvien käytäntöjen turvaamiseksi ja alan kehittämiseksi kauppataloutakunta korostaa, että kaupan toimijoiden avoin viestintä ja tasapuolisuus ovat tärkeitä tavarantoimittajille. Esimerkiksi valikoimajaksojen alkamisajankohtiin ja pituuksiin liittyvät seikat on syytä tuoda hyvissä ajoin selkeästi kaikkien toimijoiden tietoon esimerkiksi päivittäistavarakaupan verkkosivuilla tai muulla tavoin avoimesti. Lisäksi tavarantoimittajan on perusteltua saada tietää mahdollisimman hyvissä ajoin, pääseekö sen tuote kaupan valikoimiin, jotta se voi optimoida

tuotantoon. Hyvässä ajoin annettu valikoimavahvistus tehostaa toimitusketjua ja parantaa toimintavarmuutta. Mahdollisessa valikoimajakson muutostilanteessa siitä informointi mahdollisimman varhain on tärkeää tavarantoimittajalle.

Lautakunta kiinnittää huomiota myös kaupan toimintatapojen tasapuolisuuteen ja muutoinkin hyvän kauppataivan mukaisuuteen. Esimerkiksi valikoimajakson tulee lähtökohtaisesti olla samanpituinen kaikille saman tyyppisen tuotteen toimittajille, ellei poikkeamiseen ole objektiivisesti perusteltavissa olevaa hyväksyttävää syytä.

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppataivalautakunnan puheenjohtaja professori Kari Hoppu ja jäsenet lainsäädäntöneuvos Olli Wikberg, professori Niklas Bruun, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Gun Marit Nieminen ja toimitusjohtaja Hannu Pellinen.

Kari Hoppu
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri

SUOSITUS: KIRJALLISET SOPIMUKSET JA SOPIMUSTEN YKSIPUOLINEN MUUTTAMINEN

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittaa, että elintarvikeketjun sopimussuhteissa lähtökohtana on oltava kirjallinen sopimus. Etenkin silloin, kun liikesuhde on ajallisesti pitkä, sopijaosapuolten välillä tulee aina laatia kirjallinen sopimus. Tällaisissa tapauksissa kirjallinen sopimus on tehtävä, vaikkei toinen osapuoli osaisi sellaista vaatiakaan. Lisäksi lautakunta korostaa, että sopimus on koko arvoketjun perusta ja sisältää kaupallisen riskin jakamisen. Näiden syiden vuoksi lautakunta suosittaa, että alan toimijat kiinnittävät huomiota siihen, ettei sopimuksia muuteta yksipuolisesti.

HYVÄN KAUPPATAVAN PERIAATTEET

Euroopan komissio ja elintarvikeketjun EU-järjestöt ovat 29.11.2011 sopineet hyvän kauppataavan periaatteista parantaakseen eurooppalaisen elintarvikeketjun toimintaa. Elintarvikeketjun kauppatalautakunta antaa lausuntoja ja suosituksia hyvän kauppataavan periaatteiden noudattamisesta elintarvikeketjussa.

Periaatteiden tarkoituksena on kunnioittaa sopimusvapautta, turvata sopijaosapuolten kilpailukyky, luottamus ja jatkuvuus sopimussuhteissa. Periaatteiden noudattamisen on katsottu edistävän liiketoiminnan kehittämistä, innovaatiotoimintaa ja kestäväen kehityksen edellytysten luomista.

Mainittujen yleisten periaatteiden mukaan sopijaosapuolten on yritysten välisessä suhteessa aina otettava huomioon myös kuluttajan etu ja toimitusketjun kestävyys. Sopijaosapuolten on toimittava mahdollisimman tehokkaasti ja optimoitava resurssit koko toimitusketjussa. Periaatteissa korostetaan, että sopijaosapuolilla on sopimusvapaus. Sopijaosapuolet ovat itsenäisiä taloudellisia toimijoita, jotka kunnioittavat toistensa toimintatapaa. Lisäksi sopijaosapuolten edellytetään toimivan vilpittömässä mielessä ja menettelevän vastuullisesti ja hyvää liiketapaa noudattaen.

Kirjallinen sopimus

Hyvän kauppataavan periaatteiden erityisten periaatteiden 1 kohdan mukaan ”Sopimus on laadittava kirjallisesti aina, jos toinen sopimusosapuoli sellaista

ehdottaa. Sopimuksen on oltava selkeä. Sopimuksessa on otettava huomioon mahdollisimman monta merkityksellistä ja ennakoitavissa olevaa seikkaa. Sopimuksessa on mainittava ainakin sopimuksen voimassaoloaika, sopijaosapuolten oikeudet ja velvollisuudet, hinnoittelu, maksu- ja toimitusehdot sekä irtisanomisaika ja -ehdot.”

Sopimuksen noudattaminen

Hyvän kauppatavan periaatteiden erityisten periaatteiden 2 kohdan mukaan ”Sopimuksia on noudatettava”.

ELINTARVIKEKETJUN KAUPPATAPALAUTAKUNNAN ARVIOINTI

Elintarvikeketjun kauppatapalautakunta on selvittänyt elintarvikeketjun sopimusasioita ja kuullut alan eri toimijoita. Asiassa on tullut ilmi, että alalla on sopimusasioissa erilaisia käytäntöjä. Lautakunta tahtoo selvittää hyvän kauppatavan periaatteita alan hyvien käytäntöjen turvaamiseksi ja alan kehittämiseksi.

Sopimuksen muoto

Lautakunta toteaa, että Suomessa sopimusten tekemisessä on voimassa muotovapaus. Sopimus voidaan tehdä asianosaisten haluamalla tavalla. Esimerkiksi suullisesti tehty sopimus on yhtä pätevä kuin kirjallisesti tehty sopimus. Toisaalta kirjallinen sopimus ei edellytä erillisen kirjallisen asiakirjan laatimista, vaan kirjallisen muotovaatimuksen täyttää myös esimerkiksi sellainen sähköpostiviestien vaihto, josta ilmenee sopimuksen tekeminen ja mahdolliset sopimusehdot.

Suomen sopimusoikeudellisen lainsäädännön lähtökohtana on, että sopimus syntyy tarjouksesta ja siihen annetusta hyväksytystä vastauksesta. Tällöin sopimus voi syntyä esimerkiksi kirjeenvaihdolla tai sähköpostiviestien vaihdolla. Sopimus voi kuitenkin syntyä myös monilla muilla tavoin esimerkiksi tekemällä kirjallinen asiakirja tai suullisesti sopimalla. Sopimus voi syntyä myös hiljaisesti eli konkludenttisesti siten, että asianosaiset alkavat käydä keskenään kauppaa määrittelemättä erikseen sopimusehtoja. Esimerkiksi jos tuottaja toimittaa kaupalle 2 000 kiloa perunoita ja kauppa ottaa ne vastaan, on kyseessä tuottajan ja kaupan välinen sopimussuhde, vaikka mitään erillisiä tahdonilmaisuja ei olisi vaihdettu. Näin ollen sellainen väite, että asianosaisten välillä ei tällaisessa tilanteessa olisi sopimusta, ei ole oikeudellisesti pätevä. Aina, kun asianosasten välillä tapahtuu vaihdantaa, on heidän välillään oikeudellisesti arvioiden sopimussuhde.

Suomen sopimusoikeudellinen lainsäädäntö on liikesuhteissa pääsääntöisesti tahdonvaltaista. Tämä tarkoittaa, että sopijaosapuolet voivat keskenään sopimilla sopimusehdoilla poiketa lain säännöksistä. Jos osapuolet eivät kuitenkaan ole erikseen sopimusehdoilla sopineet jostain seikasta, tulee kyseisen seikan osalta sovellettavaksi tahdonvaltainen lainsäädäntö. Elintarvikeketjussa vaihdannan kohteena olevien fyysisten hyödykkeiden osalta se on kauppalaki (355/1987). Toisin sanoen tilanteessa, jossa sopijaosapuolet käyvät kauppaa määrittämättä sen tarkemmin sopimusehtoja, tulee asianosaisten välisen sopimuksen ehtoina sovellettaviksi kauppalain säännökset.

Kirjallisen sopimuksen etuna on, että se lisää sopimussuhteen selvyyttä ja varmuutta. Kun sopijaosapuolet laativat kirjallisen sopimuksen, ne harkitsevat sopimuksen sisältöä ja merkitystä yksityiskohtaisemmin suulliseen sopimukseen verrattuna. Lisäksi kirjallisen sopimuksen etuna on, että siitä syntyy vähemmän erimielisyyksiä. Jos sopimussuhteesta kuitenkin syntyy erimielisyyksiä, kirjallisen sopimuksen sisältö on suullista sopimusta helpommin selvitettävissä. Toisaalta on mahdollista, että sopimuksen kirjallisuusvaatimus on omiaan kankeuttamaan sopimuksentekoa. Lautakunta korostaa, että vaikka sopimusta ei olisi syystä tai toisesta laadittu kirjallisesti, sopimus on silti pätevä.

Lautakunta toteaa myös, että alan käytäntöjä selvitettäessä on käynyt ilmi, että kauppaa käytäessä välillä jätetään tietoisesti määrittämättä kaupankäynnin ehdot. Tilanne voi olla esimerkiksi sellainen, että ostaja, usein sopimussuhteen vahvempi osapuoli, ehdottaa myyjälle omia vakioehtojaan, mutta myyjä ei halua sitoutua niihin ja toisaalta ostaja ei halua poiketa vakioehdoistaan. Tällöin saateen päätyä siihen, että kauppaa ryhdytään kuitenkin käymään, mutta sopimussuhteeseen sovellettavat sopimusehdot jäävät epäselviksi. Tässäkin tilanteessa soijapuolten välinen sopimus on sinänsä pätevä ja mahdollisessa erimielisyystilanteessa sopimuksen sisältö ratkaistaan sopimuksen tulkinnalla. Lautakunta kuitenkin toteaa, että tällainen menettely on epätoivottava ja lähtökohtaisesti sopimussuhteessa vahvemman osapuolen tulisi huolehtia siitä, että sopimussuhteeseen sovellettavat sopimusehdot ovat selkeät ja yksiselitteiset.

Hyvän kauppatavan periaatteiden erityisten periaatteiden 1 kohdan mukaan ”--Sopimuksessa on mainittava ainakin sopimuksen voimassaoloaika, sopijaosapuolten oikeudet ja velvollisuudet, hinnoittelu, maksu- ja toimitusehdot sekä irtisanomisaika ja -ehdot.” Lautakunta toteaa, että tämän lisäksi sopimuksessa tulee määritellä kaupan kohteena oleva tuote, sen hinta, määrä, laatu, pakkaus, kuljetusyksikkö ja päiväysmerkinnät. Lisäksi sopimusta tehtäessä sopijaosapuolten on huolehdittava siitä, että vastapuoli saa tarvitsemansa tiedot.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittaa, että elintarvikeketjun sopimus-suhteissa lähtökohtana tulee olla kirjallinen sopimus. Etenkin silloin, kun sopijaosapuolten välillä on ajallisesti pitkä liikesuhde, hyvä kauppatapa edellyttää, että heidän välillään laaditaan kirjallinen sopimus. Käytännössä tämä tarkoittaa, että vahvemman sopijaosapuolen on huolehdittava siitä, että sopimus laaditaan kirjallisesti.

Poikkeustilanteessa sopimus voidaan aluksi sopia suullisesti. Tällöin hyvään kauppatapaan kuitenkin kuuluu, että sopijaosapuolet puolin ja toisin vahvistavat sähköpostitse suullisesti sopimansa, jolloin sopimus saa kirjallisen muodon. Sopimus voi siis olla kirjallinen, vaikka siinä ei olisi allekirjoitusta.

Sopimuksen muuttaminen

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta korostaa, että sopimus on koko arvoketjun perusta. Kun sopimus on tehty, sitä ei saa yksipuolisesti muuttaa. Sopijaosapuolilla on oikeus luottaa siihen, ettei sopimusehtoja yksipuolisesti heikennetä toisen vahingoksi. Esimerkkinä hyvän kauppatapan vastaisesta käytännöstä lautakunta mainitsee menettelyn, jossa tavaran ostaja pyytää myyjää hakemaan tuotteen takaisin, koska ostaja ei ole saanut niitä kaupaksi tai jossa ostaja ilmoittaa yksipuolisesti maksavansa tuotteen heikon menekin vuoksi siitä vähemmän kuin on alun perin sovittu.

Sopimusta voi muuttaa jälkikäteen, mutta se edellyttää, että molemmat sopijakumppanit hyväksyvät muutoksen. Sopimuksen jälkikäteinen muuttaminen voi sinällään olla tarpeellista nykypäivän dynaamisessa toimintaympäristössä olosuhteiden muuttuessa. Hyvä kauppatapa kuitenkin edellyttää, että se sopijaosapuoli, jolla on vahvempi neuvotteluasema, ei voi määrätä yksipuolisesti, miten sopimusta muutetaan.

Sopimusehdoilla sopijakumppanit jakavat liikesuhteeseen liittyvän kaupallisen riskin. Kun sopimus on tehty, sopijaosapuolen on voitava rakentaa oma liiketoimintansa sen mukaan ja voitava luottaa siihen, ettei riskinjakoa jälkikäteen yksipuolisesti muuteta. Tästä syystä sopimuksessa tulee erikseen määritellä esimerkiksi ne tilanteet, joissa tavara voidaan palauttaa takaisin myyjälle (kaupan purku) ja niitä koskevat menettelyt sekä niitä koskevat menettelyt ja aikataulut, joilla hintaa voidaan jälkikäteen tarkistaa.

Tällaiset sopimusehdot koskien sopimuksen jälkikäteistä muuttamista ovat lähtökohtaisesti sallittuja, mutta lautakunta huomauttaa, että Suomen sopi-

musoikeudessa vallitsee kohtuusperiaate. Jos tällaiset sopimuksen jälkikäteistä muuttamista koskevat ehdot ovat epätasapainossa siten, että ne ovat selvästi neuvotteluvoimaltaan vahvempaa sopijaosapuolta suosivia, saattaa sopimus muodostua kohtuuttomaksi. Tällöin sopimusta voidaan jälkikäteen kohtuullistaa sopimusoikeudellisen sovittelunormiston nojalla.

Lisäksi lautakunta toteaa, että kirjallisen sopimuksen muuttaminen on mahdollista myös suullisesti, mutta tällainen sopimuksen muuttaminen on altis erimielisyyksille. Siksi lautakunta suosittaa, että muutokset sopimukseen tehtäisiin aina kirjallisesti tai ainakin vahvistettaisiin kirjallisesti mahdollisimman nopeasti jälkikäteen esimerkiksi sähköpostilla.

Lautakunta suosittaa, että elintarvikeketjun toimijat kiinnittävät huomiota siihen, ettei sopimuksia muuteta yksipuolisesti.

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppapalautakunnan puheenjohtaja professori Kari Hoppu ja jäsenet markkinaoikeustuomari Olli Wikberg, professori Niklas Bruun, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Gun Marit Nieminen ja toimitusjohtaja Hannu Pellinen.

Kari Hoppu
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri

SUOSITUS: SÄILYVYYSAIKAA KOSKEVA SOPIMUSEHTO PÄIVITTÄISTAVARAKAUPAN SOPIMUKSISSA

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta suosittaa, että elintarvikeketjun toimijat sopivat nykyistä tasapuolisemmasta riskinjaosta koskien säilyvyysaikojen jakautumista elintarvikeketjun sopijaosapuolten välillä. Lautakunnan näkemyksen mukaan tasapuolisempi riskinjako tehostaa elintarvikeketjun toimintaa ja vähentää tarvetta neuvotella sopimusehdosta erikseen. Lisäksi se johtaa neuvotteluvoimaltaan eri suuruisten toimijoiden tasapuolisempaan kohteluun ja vähentää pienten toimijoiden riskiä liikesuhteen loppumisesta.

HYVÄN KAUPPATAVAN PERIAATTEET

EU:n komissio ja elintarvikeketjun EU-järjestöt ovat 29.11.2011 sopineet hyvän kauppataavan periaatteista parantaakseen eurooppalaisen elintarvikeketjun toimintaa. Periaatteiden tarkoituksena on kunnioittaa sopimusvapautta, turvata sopijaosapuolten kilpailukyky, luottamus ja jatkuvuus sopimussuhteissa. Periaatteiden noudattamisen on katsottu edistävän liiketoiminnan kehittämistä, innovaatiotoimintaa ja kestäväen kehityksen edellytysten luomista.

Mainittujen yleisten periaatteiden mukaan sopijaosapuolten on yritysten välisessä suhteessa aina otettava huomioon myös kuluttajan etu ja toimitusketjun kestävyys. Sopijaosapuolten on toimittava mahdollisimman tehokkaasti ja optimoitava resurssit koko toimitusketjussa. Periaatteissa korostetaan, että sopijaosapuolilla on sopimusvapaus. Sopijaosapuolet ovat itsenäisiä taloudellisia toimijoita, jotka kunnioittavat toistensa toimintatapaa. Lisäksi sopijaosapuolten edellytetään toimivan vilpittömässä mielessä ja menettelevän vastuullisesti ja hyvää liiketapaa noudattaen.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta antaa lausuntoja hyvän kauppataavan periaatteiden noudattamisesta elintarvikeketjussa. Lautakunta antaa myös suosituksia.

MARKKINATILANNE

Päivittäistavarakauppa Suomessa on erittäin keskittynyttä. Kolmen suurimman toimijan markkinaosuus on yli 90 prosenttia. Tavarantoimittaja, kuten pieni- tai keskisuuri elintarviketeollisuusyritys taikka alkutuottaja, on yleensä sopimussuhteessa heikompi sopijaosapuoli.

KAUPAN SÄILYVYYSAIKAEHTOA KOSKEVA LAUSUNTOPYYNTÖ

Elintarvikeketjun kauppapalautakunnalta on pyydetty lausuntoa päivittäistavarakaupan sopimusehdosta. Lausuntopyyntöissä on kysymys eräiden kaupan toimijoiden käyttämästä vakiosopimusehdosta, joka koskee tuotteiden 80 prosentin säilyvyysaikavaatimusta. Ehtoa sovelletaan laajasti erityyppisille elintarvikkeille. Kysymyksessä oleva säilyvyysaikavaatimus tarkoittaa sitä, että elintarvikkeella on oltava jäljellä 80 prosenttia parasta ennen -päiväyksen mukaista myyntiaikaa sen saapuessa kaupan keskusvarastolle. Esimerkiksi jos tuotteen kokonaissäilyvyysaika on 730 päivää, parasta ennen -päiväyksen mukaista myyntiaikaa on sopimusehdon mukaan oltava jäljellä 584 päivää.

Lausunnonpyytäjän mukaan sopimusehdolla on vaikutuksia kuluttajan asemaan, kun heiltä jää saamatta uusia tuotteita. Lisäksi ehto on lausunnonpyytäjän mukaan kilpailun este, se passivoi elintarvikemarkkinaa ja on hyvän kauppataivan vastainen.

Kaupan edustajien mukaan 80 prosentin säilyvyysaikaehto ei ole hyvän kauppataivan vastainen. He ovat kertoneet, että säilyvyysaikaa koskeva ehto auttaa vähentämään hävikkiä, varmistaa tuotteiden tuoreuden ja on kuluttajalle edullinen, koska ehto takaa tuotteiden pitkän säilyvyysajan. Lisäksi ehdolla varmistetaan, etteivät tuotteet pääse vanhenemaan varastossa.

Toisaalta kauppa on kertonut, että varastojen kiertoajat ovat lyhentyneet olennaisesti viime vuosina ja hankintakanavien yksinkertaistuminen on osaltaan nopeuttanut tuotekiertoa. Lisäksi etenkin niissä kaupoissa, joissa myynti on kasvanut, tuotteiden kierto myös myymälöissä on nopeutunut.

ELINTARVIKEKETJUN KAUPPATAPALAUTAKUNNAN ARVIO ASIASTA

Elintarvikeketjun kauppatalautakunnan saaman selvityksen mukaan kauppa on käyttänyt 80 prosentin säilyvyysaikaehto 1990-luvun alkupuolelta alkaen. Lautakunta toteaa, että sittemmin kaupan mahdollisuus ennustaa menekkiään on kuitenkin teknologian kehityksen ansiosta parantunut merkittävästi. Kysyntää voidaan ennakoida pitkälle kehitettyjen kysyntäennusteiden avulla. Muun muassa sesonkikäyttäytyminen, trendit ja tulevat kampanjat voidaan ottaa niissä huomioon. Kauppa pyrkii 2010-luvulla kaikkiin mahdollisiin keinoin ohjaamaan tavarivirtojaan tehokkaimmalla mahdollisella tavalla.

Saadun selvityksen mukaan elintarvikevarastojen kiertoajat ovat lyhentyneet ja niitä pyritään lyhentämään edelleen. Automaattiset tilausjärjestelmät ovat nopeuttaneet varaston kiertoaikoja. Kaupan kehittyneiden hyllynhallintajärjestelmien ansiosta myymälöiden varastotilanne on paremmin tiedossa. Kaupan valikoiden laajentuminen on osaltaan lisännyt varastokierron optimointivaatimuksia erityisesti pienimenekkisissä tuotteissa.

Myös kaupan logistiikkaprosessit ovat pitkälle kehittyneitä. Kehittyneet ohjausjärjestelmät ja tekniset ratkaisut mahdollistavat aikaisempaa huomattavasti nopeamman tuotteiden kierron. Automatisoitujen logistiikkakeskusten, keskusvarastojen ja alueterminaalien avulla tuotteet kiertävät varastolta kauppaan nopeammin kuin 20 vuotta sitten. Pääsääntöisesti edes pitkään säilyviä säilykkeitä ei nykyisin varastoida kaupan keskusliikkeiden varastoissa muutamaa viikkoa kauempaa.

Lautakunta toteaa, että alan käytäntöjä selvitettäessä on tullut esiin, että sopijaosapuolten neuvotteluvoima vaikuttaa olennaisesti 80 prosentin säilyvyysaikaehdon soveltamiseen. Jos sopijaosapuolen neuvotteluvoima on suuri, ehdosta on kaupan kanssa mahdollista sopia toisin. Sen sijaan pienten toimijoiden neuvotteluvoima on heikko ja ne kärsivät tästä sopimusehdosta suuria toimijoita enemmän. Sopimussuhteen heikompi osapuoli kantaa riskin siitä, että sen liikesuhde kauppaan loppuu, jos se ei kykene sopeutumaan 80 prosentin säilyvyysaikaehtoon.

Elintarvikeketjun kauppatalautakunta katsoo, ettei kaupan käyttämä 80 prosentin säilyvyysaikaehto sinänsä ole hyvän kauppatavan periaatteiden vastainen sopimusehto.

Edellä kerrotuilla perusteilla lautakunta kuitenkin katsoo, että 80 prosentin säilyvyysaikaehto on nykypäivän olosuhteissa jäykkä ja tehoton. Lähtökohtaisesti säilyvyysaikaehto ei ole kohtuuton, mutta tietyissä tuoteryhmissä ongelma korostuu. Vaatimus on liian pitkä etenkin pitkään säilyville tuotteille. Sopimusehto johtaa sopijaosapuolten epätasapainoon ja heikentää ennen kaikkea pienten tavarantoimittajien asemaa.

Lautakunta suosittaa, että alan toimijat sopivat nykyistä tasapuolisemmasta riskinjaosta koskien säilyvyysaikojen jakautumista elintarvikeketjun eri osapuolten välillä. Tasapuolisempi riskinjako tehostaa elintarvikeketjun toimintaa ja vähentää tarvetta neuvotella ehdosta erikseen. Lisäksi se johtaa neuvotteluvoimaltaan eri suuruisten toimijoiden tasapuolisempaan kohteluun ja vähentää pienten toimijoiden riskiä liikesuhteen loppumisesta.

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppatalautakunnan puheenjohtaja professori Kari Hoppu ja jäsenet markkinaoikeustuomari Olli Wikberg, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Gun Marit Nieminen ja toimitusjohtaja Hannu Pellinen.

Kari Hoppu
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri

**KESKUS-
KAUPPAMARI**

Keskuskauppamari
PL 1000, Alvar Aallon katu 5 C, 00100 Helsinki | puh. 09 4242 6200
keskuskauppamari@chamber.fi | @K3FIN
kauppamari.fi